

Statsrådets principbeslut om kulturarvsstrategi för 2023-2030

Innehåll

Statsrådets principbeslut om kulturarvsstrategi för 2023-2030	1
Förord	2
1 Vision 2030	3
2 Utgångspunkter för kulturarvsstrategin	3
2.1 Definition av kulturarv	4
3 Vårt mångformiga kulturarv	5
3.1 Aktörer på fältet	7
3.2 Central lagstiftning, strategier och internationella fördrag som rör kulturarvet	10
4 Förändringstrender i verksamhetsmiljön	11
4.2 Kulturarvet i klimatförändringen	12
4.3 Kulturarvet i en gränsöverskridande verksamhetsmiljö	12
4.4 Kulturell kompetens och kunskap om kulturarvet stärker individen och samhället	13
4.5 Kulturarvet i en tid av hållbar tillväxt	14
4.6 Förändringarna inom den offentliga förvaltningen återspeglas i kulturarvspolitiken	14
5 Strategins mål och åtgärdsriktlinjer	15
5.1 Kulturarvet som eget och gemensamt	15
5.2 Kulturarvet, naturen och klimatförändringen	18
5.3 Kulturarv, lärande, kompetens och forskning	22
5.4 Kulturarvet och ekonomin – hållbart och kreativt	26
6 Strategins samhällliga och ekonomiska konsekvenser	30
6.1 Samhällliga konsekvenser	30
6.2 Ekonomiska konsekvenser	30
Bilaga 1 Sammandrag av målen och åtgärdsriktlinjerna	32
Bilaga 2 Förteckning över central lagstiftning som rör kulturarvet	36
Bilaga 3 Förteckning över Europarådets och FN:s centrala kulturarvskonventioner och -åtgärder	37
Bilaga 4. Europeiska unionens handlingar som gäller kulturarv	38
Bilaga 5. De nordiska kulturministrarnas uttalanden	39
Bilaga 6. Strategiska riktlinjer för kulturarvet	39
Bilaga 7. Europeisk, nordisk och internationell kulturarvspolitik	40

Förord

Statsrådets principbeslut om kulturarvsstrategin ingår i statsminister Sanna Marins regeringsprogram, enligt vilket ”det utarbetas en kulturstrategi”. Samtidigt innebär strategin att vi genomför den europeiska kulturagendan (A New European Agenda for Culture) som Europeiska kommissionen godkände 2018. I agendan uppmanas medlemsländerna att utarbeta egna nationella strategier för kulturarvet.

Undervisnings- och kulturministeriet inledde utarbetandet av strategin genom att den 12 mars 2021 tillsätta en styrgrupp och en arbetsgrupp som fick i uppgift att utarbeta ett förslag till kulturarvsstrategi. I styrgruppen ingick företrädare för arbets- och näringsministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, miljöministeriet, undervisnings- och kulturministeriet, Business Finland/Visit Finland, Finlands Hembygdsförbund, Finlands Kommunförbund, Finlands museiförbund, Forststyrelsen, Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitra, Maa- ja kotitalousnaisten Keskus, Museiverket, Nationalbiblioteket, Nationalgalleriet, Nationella audiovisuella institutet KAVI, Naturhistoriska centralmuseet LUOMUS, Riksarkivet, Rådet för de allmänna biblioteken, sametinget, Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura, Sveaborgs förvaltningsnämnd, Svenska litteratursällskapet i Finland, Trafikledsverket, Utbildningsstyrelsen, Åbo universitet och Östra Finlands universitet. I arbetsgruppen ingick företrädare för undervisnings- och kulturministeriet, miljöministeriet, Museiverket och Finlands Hembygdsförbund. Styrgruppens och arbetsgruppens förslag, som blev klart den 18 maj 2022, fick 176 remissvar, och med dem som grund slutförde undervisnings- och kulturministeriet strategiförslaget för behandling inom statsrådet.

I strategin har Finlands kulturarv för första gången betraktats som en helhet: vårt kulturarv finns överallt och ingår i vars och ens liv. Kulturarvet kan vara materiellt, immateriellt eller digitalt, eller finnas i anslutning till vår kultur- eller naturmiljö.

Syftet med strategin är att dra upp riktlinjer för genomförandet av kulturarvsstrategin så att den beaktar kulturarvets mångfald och värnandet om, utvecklingen av och nyttjandet av vårt kulturarv som en resurs för samhället.

Strategin tar ställning till kulturarvets möjligheter till större delaktighet, identifiering av kulturell mångfald och likvärdighet samt främjande av en hållbar utveckling. Strategin lyfter fram vikten av kompetens, utbildning och forskning samt tillförlitlig information. Därtill anges ekonomiska möjligheter och behov i anslutning till kulturarvet.

Efter det statsrådet har fattat principbeslutet fortgår arbetet i form av utarbetandet av en plan för genomförandet av strategin där man i samråd med berörda verksamhetsområden och intressentgrupper fastställer tidsplanen för de konkreta åtgärderna samt deras prioriteringsordning, på vilket sätt de ska genomföras, vilka som ansvarar för dem samt resurserna för genomförandet av dessa åtgärder.

Visionen i vår kulturstrategi lyfter fram vikten av vårt kulturarv som samhällelig resurs och en kraft som bidrar till vars och ens livskvalitet. I bästa fall utgör kulturarven vår gemensamma nyckel till en mer hållbar framtid.

Petri Honkonen

forsknings- och kulturminister

1 Vision 2030

Kulturarvets betydelse som samhällelig resurs har stärkts, och till följd av detta har livskvaliteten för människorna förbättrats: kulturarven slår broar mellan människor och erbjuder lösningar med tanke på hur vi ska bygga framtiden på hållbar grund.

2 Utgångspunkter för kulturarvsstrategin

Kulturarvet har en koppling till allt omkring oss och är en del av vårt liv. Detta är också grunden för utarbetandet av en kulturarvsstrategi.

I strategin granskas vårt kulturarv ur ett helhetsperspektiv. Utgångspunkten är att värna om, utveckla och utnyttja det mångsidiga materiella, immateriella och digitala kulturarvet och kulturmiljöerna som en resurs för hela samhället. Målet är att kulturarvet ska uppskattas och identifieras, att skyddet och värnandet av det ska vara allas gemensamma uppgift. De möjligheter som ingår i kulturarvet identifieras och utnyttjas inom olika delområden i samhället och i byggandet av en hållbar framtid. I strategin granskas kulturarvet med tanke på individer och samfund samt med tanke på beslutsfattandet i olika samhällssektorer, på politisk nivå och i samhället.

De viktigaste värderingarna i kulturarvsstrategin är hållbarhet, mångfald och jämlikhet. Ett genomgående värde är också ansvaret för att bevara och skydda kulturarvet för kommande generationer. Målet med strategin är att den ska fungera som ett verktyg för verkställandet av Europarådets Faro-konvention och för sin del främja uppnåendet av målen i Förenta nationernas handlingsprogram för hållbar utveckling Agenda 2030.

Europarådets ramkonvention om kulturarvets samhällliga värde, den så kallade Faro-konventionen, betonar kulturarvets mångfald och betydelse som en resurs för en hållbar ekonomisk och social utveckling. Till konventionens centrala mål hör att stärka sambandet mellan kulturarv, livskvalitet, identitet och hållbar utveckling i samhället.

Farokonventionen uppmuntrar till värdediskussion om kulturarvets samhällliga betydelse och utvecklingsriktningar. Målet är ett omfattande deltagande av medborgarna. De bärande principerna i konventionen är vars och ens rätt till kulturarv, delat ansvar för det egna och det gemensamma kulturarvet och dess hållbara användning som grund för samhällsutvecklingen och ett gott liv.

FN:s handlingsprogram för hållbar utveckling Agenda 2030 strävar efter hållbar utveckling med avseende på såväl ekonomin som miljön och människornas välfärd. Agenda 2030 bygger på ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet, som överlappar varandra tätt. Till varje delområde inom hållbarheten hör också en kulturell dimension. Kulturarv kan även fungera som en kraft som förändrar utvecklingen i riktning mot en hållbar livsstil, där såväl individer som gemenskaper kan hitta lösningar som bygger på kulturarv eller tillsammans kan skapa nya, hållbara kulturarv. Detta ingår i den kulturella dimensionen av en hållbar utveckling, och genomsyrar alla hållbarhetsmål.

I kulturarvsstrategin finns fyra målkapitel som också innehåller riktlinjer för åtgärder. I målen betonas människornas och samfundens ägarskap, ansvar och möjligheter att delta i kulturarvet, kulturarvet som en del av den ekologiska hållbarheten, stödet och stärkandet av kunnandet och lärandet samt ett hållbart utnyttjande av kulturarvets ekonomiska potential. Dessutom har man i målen på ett genomgripande sätt beaktat kunskap och färdigheter, digitalisering, regionalitet, lokal förankring och internationalism.

I beskrivningen av verksamhetsmiljön ingår centrala samhällsliga förändringsfaktorer som påverkar kulturarvet och vilka i sin tur kan påverkas med kulturarvets hjälp. Efter målkapitlen granskas de samhällsliga och ekonomiska konsekvenserna samt verkställandet av strategin i sina egna kapitel.

Som bilaga till strategin finns en omfattande översikt över bakgrundsinformation om kulturarvet.

2.1 Definition av kulturarv

I kulturarvsstrategin används följande definition av kulturarvet:

Kulturarvet uppstår som ett resultat av människans verksamhet och i växelverkan med miljön. Det berättar om förändringar i värderingar, övertygelser, kunskaper, färdigheter och traditioner. Kulturarvet kan vara materiellt, immateriellt eller digitalt. Kulturarvet förnyas, bevaras och överförs till kommande generationer.

I vårt arbete har vi definierat kulturarvet med utgångspunkt i Faro-ramkonventionens definition, och därefter ytterligare finslipat den i samarbete med styrgruppen för förslaget till kulturarvsstrategi.

Motivering till föreliggande definition:

Kulturarvet förändras och lever, eftersom människor identifierar, producerar, konsumerar, ändrar, förstör och skapar det. Kulturarvets värde och innehåll förändras. Den mest omfattande definitionen av kulturarv som etablerats 2022 ingår i Farokonventionen.

Kulturarvet och uppgifter om det tas fram, används, vårdas och bevaras av privatpersoner, sammanslutningar och institutioner, konst- och kulturproffs och -hobbyutövare, forskare, företag och den offentliga sektorn.

Människor som tillsammans eftersträvar att skydda, bevara och överföra ett visst kulturarv till kommande generationer utgör en kulturarvsgemenskap.

Individer och samfund kan tillägna sig och skapa nya kulturarv, men också avstå från sitt kulturarv.

Kulturarvet kan ha positiva, negativa eller motstridiga, personliga eller gemensamt delade betydelser. Kulturarvet värderas inte bara av individer och samfund utan också av experter och forskningen samt av den offentliga makten, i synnerhet staten och kommunerna.

Kulturarvet kan vara materiellt, immateriellt eller digitalt och anknyta till kultur- eller naturmiljön oberoende av vem som äger det. Digitaliseringen kan tjäna som form för att bevara eller distribuera såväl materiellt som immateriellt kulturarv. Samtidigt digitaliseras samhället, media och kulturen i allt högre grad, och producerar därmed även kulturarv som är digitalt från första början, och inte alls existerar i hävdvunnen form. Lagstiftningen och internationella fördrag skapar en grund för skyddet av kulturarvet och kulturmiljön som gemensamt definierats som värdefull, och styr användningen av det. Kulturarvet och information om det lagras bland annat i bibliotek, arkiv och museer. Som kulturarv sparas och bevaras också information om naturarvet.

Det digitala kulturarvet omfattar både materiella och immateriella kulturarvsformer som omvandlats till digital form och de uttryck och praxis för det digitala kulturarvet som ursprungligen var i digital form.

I alla mänskliga miljöer bildas ett kulturarv. Den miljö och det landskap som människan har påverkat från förhistoria till nutid kallas ofta för kulturmiljö. I den helhet som består av landskap av olika åldrar, bebyggda miljöer och arkeologiskt arv förenas naturen och människans verksamhet samt sedvänjor, praxis, betydelser och uppfattningar i anslutning till dem.

3 Vårt mångformiga kulturarv

Finland har alltid varit ett kulturellt och språkligt mångformigt samhälle som ständigt förändras. All mänsklig verksamhet skapar kultur, och till en del kommer detta att ge upphov till vårt gemensamma kulturarv. Olika samfundskulturarv berikar samhället och skapar broar mellan människor och grupper. Mångfalden och variationerna i vårt kulturarv har sin upprinnelse i de språkliga och kulturella uttrycksformer, seder och bruk samt enskilda kulturarv och deras historia som ger vår kultur dess särprägel. Kulturarvets livskraft, bevarande och förnyelse syns som en rikedom i den regionala och lokala kulturen.

Medvetenheten om samhällets mångfald berikar uppfattningarna om vårt gemensamma kulturarv. Många kulturella och språkliga minoriteter ingår i vårt samhälle sedan långa tider. En del av de kulturella och språkliga grupperna har en längre historia i samhället, en del har blivit synliga genom aktiv verksamhet. Den internationella flyttningsrörelsen har ökat den kulturella och språkliga mångfalden särskilt under de tre senaste decennierna. Samfunden själva har bestämmanderätt över kulturarvet som är betydelsefullt för dem själva.

Enligt grundlagen har alla rätt till sitt eget språk och sin egen kultur. I grundlagen ingår också allas ansvar för kulturarvet. Rättigheterna till kulturarvet och bevarandet av det främjas också på annat sätt än genom lagstiftning.

Demokrati, jämställdhet och likvärdighet är centrala värden i vårt samhälle, vilket även visar sig i arbetet med vårt kulturarv. Debatten kring vilka kulturarv som upplevs som betydelsefulla bör vara fortgående och utgöra en öppen diskussion kring värden. Ett kulturarv som idag fastställts vara värdefullt kan förändras i framtiden.

Att vi har en mångfald av kulturarv, kulturella identiteter av olika slag och en värdegrund vi delar ökar vår resiliens och bidrar till mental kriställighet på samhällsnivå, inom ramen för den övergripande säkerheten i samhället.

Språket har en central kulturskapande och kulturbärande roll, samtidigt som det även är en del av vårt gemensamma kulturarv. I Finland talar man flera språk och ännu fler dialekter. Grundlagen anger Finlands nationalspråk, som är finska och svenska. De används på alla områden i samhället och har en stark ställning. I Finland finns institutioner som har till uppgift att främja och bevara det svenska språket och den finlandssvenska kulturen. Därtill är föreningsverksamheten på svenska livlig.

I grundlagen nämns förutom nationalspråken också urfolket samernas språk, med vilket i Finland avses nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska, samt romani och teckenspråk. Dessutom är det karelska språket i Finland ett inhemskt minoritetsspråk. De största grupperna av personer som talar främmande språk är personer som talar ryska, estniska, arabiska, engelska och somaliska.

Samerna är ett ursprungsfolk som i enlighet med grundlagen har rätt att upprätthålla och utveckla sitt språk och sin kultur. Sametingets viktigaste uppgift är att förverkliga den kulturella autonomin samt att trygga bevarandet och utvecklingen av den samiska ursprungsfolkskulturen. Skoltarnas bystämma är skoltsamernas högsta representativa organ. Utöver samerna har romerna och andra samhälleliga minoritetsgrupper rätt att samfällt bevara och utveckla sitt språk och sin kultur.

I Finland förvaras immateriella och materiella kulturarv som identifierats som kollektivt värdefullt eller kännetecknande för sin tidsepok och information om detta bland annat i bibliotek, arkiv och museer. Värdefulla byggnadshistoriska och arkeologiska objekt och landskap som hör till kulturmiljön har skyddats

med stöd av lagstiftning. I arkivverksamheten ligger betoningen på att bevara kunskap och ge forskare del av den.

- Nationalbiblioteket har från och med 1829 samlat alla inhemska publikationer i fråga om trycksaker från och med 1707, i fråga om ljudinspelningar och andra inspelningar samt digitala publikationer och annat nätmaterial från och med 2006.
- Nationalbiblioteket tar årligen emot cirka 100 000 fysiska friexemplar, 64 000 elektroniska friexemplar och över 200 miljoner publicerade webbsidor.
- Tjänsten digi.kansalliskirjasto innehåller 24 miljoner sidor digitaliserat innehåll.
- Årligen laddas 23 miljoner sidor ner från digi.kansalliskirjasto.

- Riksarkivet har förutom verksamhetsstället i Helsingfors sju verksamhetsställen på olika håll i Finland. Dessutom finns ett samearkiv i Enare.
- Analogt arkivmaterial har deponerats över 280 hyllkilometer. Det analoga arkivmaterialet utökas årligen med cirka 5 hyllkilometer.
- Det finns 150 miljoner filer i digitaliserat material, varav över 70 miljoner sidor som även finns i maskinläsbar form.
- Webbanvändningen av det digitala materialet är 1,8 miljoner besök per år.
- Suomalaisen kirjallisuuden seura, Svenska Litteratursällskapet i Finland och många andra privata arkiv utökar och upprätthåller betydande samlingar.

- Nationella audiovisuella institutet KAVI:s analoga samlingar innehåller 23 000 filmvisningskopior och 137 000 videoinspelningar. Samlingarna innehåller 124 000 filmrelaterade material, t.ex. fotografier, affischer, manuskript samt föremål och apparater. Det finns 2 700 digitala visningskopior och 295 000 digitaliserade fotografier.
- I KAVI:s radio- och televisionarkiv finns riksomfattande radio- och televisionssändningar lagrade från och med 2009 samt ett representativt urval av lokala sändningar. En egen samling utgörs av tv-programmen som producerats av Rundradion åren 1957–2008. Samlingen innehåller över 140 000 tv-program.

- Samlingarna vid Institutet för de inhemska språken består till största delen av insamlat material som ordlistor, Ortsnamn samt skriftspråk och muntligt tal.
- Antalet ord i huvudsamlingens finska dialektarkiv innehåller över 8 miljoner uppgifter om ca 400 000 dialektala ord. I den finlandssvenska dialektsamlingen finns närmare två miljoner uppgifter om olika dialektala ord.
- I namnordboken ingår ca 2,7 miljoner uppgifter om finska Ortsnamn i Finland med närområden.
- I ljudbandsarkivet för det finska språket finns över 24 000 timmar av-material: största delen av materialet utgörs av intervjuer på finska dialekter, men där ingår även omfattande samlingar på med finskan besläktade språk samt kulturhistoriskt värdefullt material.

- Nationella museer är Finlands nationalmuseum, Nationalgalleriet och Naturhistoriska centralmuseet.
- Undervisnings- och kulturministeriet har år 2019 utsett 32 museer med lokalt ansvar och 17 museer med riksansvar.
- Det finns cirka 150 andra professionella museer och de upprätthåller 326 museiobjekt som är öppna för allmänheten.

- Dessutom finns det nästan tusen lokalmuseer som upprätthålls med frivilliga krafter eller som bisyssla.
- Över 45 miljoner föremål, konstverk, naturvetenskapliga prover, audiovisuella upptagningar och fotografier har deponerats i de professionella museerna.
- Den årliga utökningen av samlingarna är cirka 600 000.
- Före coronapandemin hade museerna över 7 miljoner besökare varje år.

- Det fornlämningsregister som Museiverket upprätthåller innehåller 35 700 fasta fornlämningar från Finland utom Åland.
- Det finns mer än 1 200 byggda kulturmiljöer av nationell betydelse.
- Det finns 186 nationellt värdefulla landskapsområden.
- I statens fastighetsbestånd finns 600 skyddade kulturhistoriskt värdefulla byggnader.
- I Finland finns sju av Unescos världsarv.
- Unescos lista över mänsklighetens immateriella kulturarv omfattar tre objekt i Finland.
- Wikilistan över levande kulturarv innehåller 213 objekt.
- Tre objekt från Finland har godkänts för Unescos Världsmminnesregister.
- Det nationella världsmminnesregistret innehåller 17 objekt.
- I slutet av 2022 fanns det finländska medlemmar i sju av Europarådets kulturledsföreningar.

- Finna är en söktjänst som är tillgänglig på webben och som samlar material och tjänster från cirka 430 bibliotek, arkiv och museer.
- Finna förvaltas av Nationalbiblioteket.
- Det finns 2,5 miljoner digitala objekt i Finna.
- Tjänsten Finna.fi har 3,8 miljoner on-linebesök per år. Alla vyer i tjänsten har sammanlagt 44,8 miljoner on-line besök per år.
- Samlingarna i Finna kan också användas via det europeiska digitala biblioteket Europeana.

3.1 Aktörer på fältet

Kulturarv finns överallt. Det är ett identitetsskapande och -upprätthållande element för individer, samfund, olika förvaltningsområden och sektorer. Kulturarvets samhälleliga genomslag stärks när alla förstår dess betydelse och förbinder sig att värna om det.

Individer och samfund

Var och en av oss har ett eget kulturarv som är viktigt för oss själva och vi deltar på olika sätt i att producera, använda, vårda och bevara kulturarvet. En stor del av kulturarvet uppstår i mänsklig och samhällelig verksamhet, bland annat i språket eller i seder och bruk som anses viktiga och väl värda att bevara. Det uppstår hela tiden nya immateriella kulturarv även i vardagliga sysslor, eller till exempel som ett resultat av konstnärlig verksamhet.

Kulturarvsgemenskaperna består av människor som delar en upplevelse av uppskattning och meningsfullhet med vissa drag i kulturarvet och som genom sin verksamhet vill bevara kulturarvet och förmedla det vidare. Människor kan höra till flera olika kulturarvssamfund.

Föreningar och stiftelser har en central roll på kulturarvsområdet bl.a. när det gäller att förvara och överföra kulturarv, kulturarvsfostran, hembygdsarbete eller genom fördjupad yrkesskicklighet, expertsamarbeten och internationellt samarbete samt via fritidsverksamhet. Organisationer och stiftelser har en central roll inom kulturarvssektorn bland annat när det gäller att bevara och förmedla kulturarvet,

utveckla kulturarvsfostran, hembygdsarbetet och yrkeskompetensen, samt inom expertarbete och internationellt samarbete och främjande av hobbyverksamhet.

På riksnivå bevaras muntligt och immateriellt kulturarv av Finska Litteratursällskapet och av Svenska litteratursällskapet i Finland. Andra arkiv som får statsunderstöd är arkiv som förvarar olika partiers material samt arkiv som förvarar material med anknytning till näringslivet, idrott eller musik. Finlands Hembygdsförbund och Finlands svenska hembygdsförbund främjar ett mångsidigt hembygds- och kulturarvsarbete som grundar sig på lokala utgångspunkter och stärker delaktigheten. Andra aktörer som verkar inom kulturarvssektorn är bland annat Finlands museiförbund, Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura, Sámi Duodji, Maa- ja kotitalousnaiset och Landsbygdens bildningsförbund.

Även olika religiösa samfund värnar om sitt eget rika materiella och immateriella kulturarv. I kyrkolagen, som gäller evangelisk-lutherska kyrkan, och i lagen om ortodoxa kyrkan finns bestämmelser om skydd och värnande av kyrkliga byggnader som en del av kulturarvet. Dessutom har bland annat många företag bevarade samlingar om sin historia, miljöer och handlingar som de sköter.

Offentlig förvaltning

För att identifiera och utnyttja kulturarvets möjligheter behövs information och förmedling av den samt beaktande av kulturarvet i beslutsfattandet och resursfördelningen. Dessutom måste ansvaret för bevarandet av kulturarvet delas, vilket i sin tur förutsätter en sektorsövergripande dialog.

En av kommunernas viktigaste uppgifter är att främja kompetens, kultur och välfärd samt att utveckla livskraften och livsmiljön. I egenskap av lokala myndigheter skapar kommunerna förutsättningar för kulturverksamhet och främjande av kulturarvet. Tjänster och samarbete främjas bland annat genom att utveckla digitala tjänster och verksamhetsätt. Många tjänster såsom skolor, daghem, bibliotek och museer är fortfarande kommunala närtjänster som är nära invånarna.

Landskapsförbundens centrala uppgifter är regional utveckling och planering på landskapsnivå. Förbunden svara även för främjandet av den kulturella och landskapsrelaterade identiteten samt för beaktandet av kulturmiljöer i planeringen av markanvändning på landskapsnivå. Landskapsprogrammet ger en vision av den gemensamma utvecklingen och dess spjutspetsar på regional nivå.

Sametinget har till uppgift att se till ärenden som gäller samernas språk och kultur samt deras ställning som urfolk.

Undervisnings- och kulturministeriet svarar för utvecklandet av Finlands utbildnings-, forsknings-, kultur-, idrotts- och ungdomspolitik. Ministeriet ansvarar även för riktlinjerna och lagstiftningen inom kulturarvssektorn. Inom ministeriets förvaltningsområde finns flera ämbetsverk och inrättningar vars uppgifter omfattar kulturarvsfrågor. Museiverket ansvarar i egenskap av myndighet för bland annat skyddet av kulturhistoriskt värdefull miljöer, det arkeologiska kulturarvet och byggnadsarvet samt kulturegendomen. Dessutom har Museiverket till uppgift att stödja och utveckla museibranschen på riksnivå. Som en del av Museiverket verkar Finlands nationalmuseum, vars uppgift är att utöka, vårda och presentera den kulturhistoriska nationalegendomen. Nationalgalleriets uppgift är bland annat att svara för upprätthållandet och utökandet av Nationalgalleriets samling som ägs av staten.

Riksarkivet har bland annat till uppgift att säkerställa att myndigheters och enskilda personers handlingar samt uppgifterna i dem vilka ingår i det nationella kulturarvet bevaras och är tillgängliga samt att främja användningen av dem för forskning. Till Nationella audiovisuella institutets uppgifter hör bland annat att bevara filmer samt televisions- och radioprogram. Förvaltningsnämnden för Sveaborg ansvarar i egenskap av statens fastighetsinnehavarämbetsverk för världsarvet Sveaborg. Institutet för de inhemska språken

ansvarar i egenskap av sakkunnig i språk för vården av finska och svenska språket, rådgivning och ordboksarbete och svarar för språkvården och forskning som gäller ordböckerna. Därutöver koordinerar vården av samiska, teckenspråk och romani.

Utbildningsstyrelsen beslutar om grunderna för läroplanerna inom den utbildning som hör till dess verksamhetsområde och om grunderna för planen för småbarnspedagogik samt om övriga föreskrifter, leder beredningen av grunderna för yrkesexamina och fastställer grunderna för examina enligt examensstrukturen. Därtill stöder Utbildningsstyrelsen utvecklingen av utbildningen och främjandet av internationalismen genom att även ge utgångspunkter för utvecklingen av kulturell kompetens och skapandet av en kulturell identitet i utbildningen.

Nationalbiblioteket och Naturhistoriska centralmuseet verkar som en del av Helsingfors universitet. Nationalbiblioteket svarar för utvecklingen och upprätthållandet av bibliotekens och kulturarvssektorns digitala tjänster. Nationalbiblioteket ansvarar bland annat för lagring och förmedling av kulturarv som publicerats i Finland eller som gäller Finland samt för Finna-tjänsten. Naturvetenskapliga centralmuseet har till uppgift att svara för att de naturvetenskapliga nationalsamlingarna bevaras, utökas och upprätthålls.

Miljöministeriets verksamhetsområde omfattar ärenden som gäller samhällen, bebyggd miljö, boende, begränsning av klimatförändringen, biologisk mångfald och hållbart nyttjande av naturresurser samt miljövärd. Miljöministeriet ansvarar för beredningen av lagstiftningen som gäller kulturmiljön, landskapet och byggnadsarvet. Närings-, trafik- och miljöcentralerna (NTM-centralerna) handhar bland annat uppgifter i anslutning till användning av områden, styrande av byggande, vård av kulturmiljön, skydd av den biologiska mångfalden och vård av byggnadsarvet. Finlands miljöcentral (SYKE) är ett forsknings- och utvecklingscenter för miljöbranschen. Den förvaltar bland annat information om landskap och den byggda miljön.

Jord- och skogsbruksministeriet svarar bland annat för utvecklingen av landsbygden samt för ärenden som gäller jord- och skogsbruk, trädgårdsodling, fiskeri-, vilt- och renhushållning samt lantmåteri. Av förvaltningsområdets ämbetsverk och inrättningar hänför sig bland annat Lantmäteriverket, Naturresursinstitutet och Finlands skogscentral till kulturarvet.

Forststyrelsen styrs av jord- och skogsbruksministeriet och miljöministeriet. Miljöministeriet resultatstyr Forststyrelsens Naturtjänster, som sköter vårt lands nationalparker och naturreservat, andra skyddsobjekt samt ödemarks- och rekreationsområden. De ansvarar för skötseln och användningen av områdena och för tjänsterna för allmänheten samt för det riksomfattande skyddet och uppföljningen av flera hotade arter och naturtyper. De offentliga förvaltningsuppgifterna har också en lagstadgad skyldighet att värna om den kulturegendom som de besitter.

Även i andra ministeriers förvaltningsområden ingår direkt eller indirekt ärenden och ansvar i anslutning till kulturarvet. Trafikledsverket, som lyder under kommunikationsministeriet, ansvarar för utvecklingen och underhållet av statens vägnät, järnvägar och farleder. Det sköter också kulturhistoriskt värdefulla fastigheter, kulturmiljöer och kulturegendom som det besitter. Finansministeriet styr Senatfastigheter som fungerar som ett affärsverk och som tillsammans med Försvarsfastigheter förvaltar en betydande del av statens fastighetsförmögenhet. Tullen, som lyder under finansministeriet, är myndighet i den internationella handeln med kulturföremål. Justitieministeriet har till uppgift att bland annat samordna frågor som gäller likvärdighet och demokrati samt se till de språkliga rättigheterna. Ministeriet stöder utvecklingen av samernas kulturella autonomi och sammanjämkar behandlingen av samernas rättigheter vid ministerierna. Utrikesministeriet ansvarar för statens fastigheter i utlandet. Inom social- och hälsovårdsministeriets samt arbets- och näringsministeriets förvaltningsområden behandlas frågor med nära anknytning till kulturarvet, såsom främjande av människors välfärd samt kreativa branscher och turism.

Finlands högskoleväsende tar fram vittomfattande forskningsbaserad kunskap samt utbildar experter för kulturarvsorganisationerna. Universiteten har till uppgift att bland annat främja den fria forskningen och den vetenskapliga och konstnärliga bildningen, att meddela på forskning grundad högsta undervisning. Yrkeshögskolorna har till uppgift att bland annat meddela sådan högskoleundervisning för yrkesinriktade expertuppgifter som baserar sig på arbetslivets och arbetslivsutvecklingens krav samt på forskning och konstnärliga och kulturella utgångspunkter.

3.2 Central lagstiftning, strategier och internationella fördrag som rör kulturarvet

I den nationella lagstiftningen ingår bestämmelser om kulturarvet på en mer principiell nivå i Finlands grundlag och på en mer detaljerad nivå enligt tillämpningsområde i den övriga lagstiftningen. I flera lagar föreskrivs om olika rättigheter och skyldigheter som ger möjligheter att påverka frågor som gäller kulturarvet.

Enligt Finlands grundlag är alla ansvariga för kulturarvet. Lagstiftningen om kulturarvet har under de senaste åren uppdaterats så att den motsvarar behoven i det föränderliga samhället. Samtidigt har kulturarvets mångfald och likvärdighet granskats. Bland annat har lagen om allmänna bibliotek, museilagen och lagen om kommunernas kulturverksamhet reviderats i slutet av 2010-talet. I början av 2020-talet förnyades markanvändnings- och bygglagen, lagen om fornminnen och arkivlagstiftningen.

Enligt självstyrelselagen för Åland har Åland lagstiftningsbehörighet i frågor som gäller bland annat kultur, utbildning, fornlämningar och byggnadsskydd samt markanvändning. Samerna såsom urfolk har inom samernas hembygdsområde självstyrelse i fråga om sitt eget språk och sin egen kultur på det sätt som föreskrivs i sametingslagen och i andra lagar.

Sedan 2010-talet har flera strategier och program för kulturarvet utarbetats. Detta har påverkats av att förståelsen för kulturarvets betydelse som samhällsresurs har stärkts.

I Europeiska unionens Lissabonfördrag står det att Europeiska ska respektera rikedomerna hos sin kulturella och språkliga mångfald och sörja för att det europeiska kulturarvet skyddas och utvecklas. Medlemsländerna har dock lagstiftningsbehörighet i frågor som gäller kultur och kulturarv. Ett undantag utgör ärenden som gäller export av kulturarv, vilket är kopplat till begränsningar av den fria rörligheten för varor. Europeiska unionen har åtskilliga åtgärder som rör kulturarvet samt icke-bindande slutsatser och rekommendationer.

Europarådet har sex konventioner om kulturarv som behandlar skydd av arkitektur, arkeologiskt kulturarv, landskap, kulturarvets betydelse för samhället, det audiovisuella arvet och brott mot kulturegendom.

Unescos konventioner om kulturarv gäller världens kultur- och naturarv, immateriellt kulturarv, undervattenskulturarv, kulturella uttryck, skydd av kulturell egendom samt olovlig import och export av kulturföremål.

Finland har satt i kraft de flesta av Unescos och Europarådets fördrag om kulturarvet samt förbundit sig att följa flera andra internationella förklaringar, fördrag och rekommendationer. Samernas ställning som urfolk definieras i FN:s deklaration om urfolkens rättigheter. För samernas del är FN:s konvention om urfolkens rättigheter, där det ingår förpliktelser att skydda urfolkens kulturarv, betydelsefull.

Den centrala lagstiftningen, internationella fördrag, Europeiska unionens och Europarådets åtgärder som gäller kulturarv samt den nordiska kulturarvspolitiken beskrivs i bifogade bilagor.

4 Förändringstrender i verksamhetsmiljön

Genom att värdesätta, forska i, förstå, tolka och utnyttja historien, kulturen och kulturarvet kan man utveckla verksamhetsmodeller, strukturer och lösningar som stärker [alla fyra hållbarhetsdimensioner](#) (ekologisk, social, ekonomisk och kulturell hållbarhet). I en föränderlig verksamhetsmiljö behövs åtgärder för att bättre än tidigare identifiera dessa möjligheter som en del av mer omfattande samhälleliga förändringar och för att kulturarvet ska bevaras och användas som en gemensam resurs. Kulturarvet är en central resurs i ett samhälle som stöder uppbyggandet av individers och gemenskapers identiteter, respekterar kulturell mångfald och likvärdighet och grundar sig på dialogen mellan dem. Det bevaras när det används och förändras över tid.

4.1 Kulturarvet som en del av ett hållbart samhälle

Omställningen till en hållbar utveckling som beaktar miljöns ekologiska hållbarhet förutsätter betydande ekonomiska, tekniska och kulturella förändringar. Hittills har vägen i syfte att nå målen för Agenda 2030 inte framskridit enligt förväntningarna på global nivå. Genomförandet av programmet sker parallellt med en allt snabbare klimatförändring.

Övergången till ett mer hållbart samhälle har olika konsekvenser på olika områden och inom olika lokala gemenskaper samt enskilda människors liv. Därför är det viktigt att hålla fast vid principerna om rättvisa och att trygga mänsklig välfärd i en tid av förändring. Ur ett helhetsperspektiv ser ett hållbart samhälle ser till att rätten till kulturarvet förverkligas. Det kan ses som en del av de mänskliga rättigheterna, som utgör grunden för vår välfärd. I de kulturella rättigheterna ingår att alla har rätt att ta del av kunskapen och kulturen. Kulturarvet erbjuder upplevelser av delaktighet, som vår välfärd bygger på.

De centrala förändringstrenderna i samhället som gäller användningen av och tillgången till samt utformningen av kulturarvet handlar om en tilltagande språklig och kulturell mångfald samt större likställdhet, befolkningens åldrande samt invandring och flyttrörelsen inom landet. Samtidigt bör man kunna se över kulturarvsorganisationernas strukturer på nytt och eftersträva att öka såväl den språkliga som den kulturella mångfalden i fråga om dem som jobbar med dessa frågor i sakkunniguppgifter eller i ledningen.

Den regionala differentieringen påverkar kulturarvet i synnerhet i form av skillnader mellan städerna och deras närområden samt i glesbygden. Den regionala differentieringen i kombination med de allt knappare ekonomiska resurserna skapar ett tryck på att kulturarvet är tillgängligt. Utvecklingen mot allt större differentiering påverkar också kulturmiljön. I tillväxtcentra bör man kunna samordna det allt tätare byggandet och förändringarna i markanvändningen med kulturmiljövärdena och trygga en högklassig utveckling av miljön. I områden med minskande befolkning bör man å sin sida hitta nya användningsändamål för det underutnyttjade byggnadsbestånd som håller på att tömmas. Dessutom bör man hitta sätt att upprätthålla och utveckla kulturlandskapet på landsbygden.

Bakgrunden till motsättningarna mellan olika värderingar och attityder är för sin del ojämlikhet i fråga om välfärd, förmögenhet, inkomster och kompetens. Ur kulturarvets perspektiv förutsätter utvecklingen att man utvecklar tjänster som är tillgängliga på bred front. I synnerhet det immateriella kulturarvets betydelse för att stärka känslan av tillhörighet, ge en grund för deltagande och skapa en känsla av meningsfullhet kan stärka den inbördes känslan av tillit i samhället.

Digitaliseringen möjliggör utveckling av nya affärsmodeller samt bättre och mer tillgängliga tjänster. Den digitala omvälvningen är dock mycket mer omfattande än enbart den teknologiska eller ekonomiska förändringen, eftersom den kraftigt påverkar vår livsstil och samhällets strukturer och formar vår kultur. Den nya generationens virtuella miljöer och distribuerade teknologier utvecklas snabbt och på ett sätt som är svårt att förutse. Införandet av ny teknik inom kulturarvsområdet bör ske så att man fäster uppmärksamhet vid likabehandling av människor, digital välfärd och etiska lösningar.

En hållbar livsstil inom gränserna för en enda planet förutsätter kulturella förändringar och en omvärdering av värdegrunden. I en hållbar livsstil grundar sig upplevelsen av meningsfullhet på andra värderingar än överkonsumtion. Genom förändringar i användningen, produktionen och konsumtionen av naturresurser tryggas förutsättningarna för välfärd och ett meningsfullt liv för både nuvarande och kommande generationer.

4.2 Kulturarvet i klimatförändringen

Klimatförändringen och naturförlusten är de största framtidshoten för mänskligheten. För att stävja klimatförändringen och stoppa naturförlusten krävs allt kraftigare åtgärder av det internationella samfundet, staterna och alla samhällssektorer, även kulturarvssektorn. Enligt statsminister Sanna Marins regeringsprogram är Finlands mål att vara kolneutralt 2035 och kolnegativt strax därefter.

Kulturarvet är ett resultat av människans verksamhet och sätt att använda naturresurser, och på så sätt återspeglar det också människans förhållande till naturen. Genom att undersöka och analysera kulturarvet får vi information om hur människans verksamhet har påverkat miljön och bidragit till uppkomsten av en klimatkris. Å andra sidan [vittnar det om](#) hur man i olika tider har kunnat leva i harmoni med miljön, hur man har lärt sig att uppskatta och skydda miljön och hur man till exempel har försökt bevara och använda material så länge som möjligt. I kulturarvet och den information som är bunden till det kan man hitta hållbara modeller och lösningar för att stävja klimatförändringen och naturförlusten.

Klimatförändringen har också en konkret inverkan på bevarandet av kulturarvet och kulturmiljön. Förändringar i förhållandena och ökade extrema väderfenomen påverkar den bebyggda kulturmiljön, de arkeologiska objekten och landskapen och kan hota bevarandet av dem. Man ska sträva efter att föregripa förändringarna genom att vara förutshålla ut eende och utveckla skötseln av objekten och uppföljningen av deras tillstånd. Försämringen av den biologiska mångfalden och naturförlusten påverkar kulturmiljön och syns till exempel i form av att vårdbiotoper blir hotade och naturarvet utarmas. Den snabba höjningen av medeltemperaturerna syns särskilt i det arktiska området, där förändringarna hotar bland annat urfolkens traditionella näringar och kultur. För samerna innebär anpassningen till klimatförändringen en kulturell förändringsprocess där kunskap går förlorad och ersätts med nytt. Klimatåtgärder, skydd av den biologiska mångfalden och hållbar utveckling behövs för att även det immateriella kulturarvet ska bevaras för kommande generationer.

4.3 Kulturarvet i en gränsöverskridande verksamhetsmiljö

Förändringar som påverkar kulturarvet är allt oftare globala, och deras verkningar stannar inte vid riksgränsen. Utöver klimatkrisen har coronapandemin, som på många nivåer har påverkat människors liv och samhällenas verksamhet, påmint oss om det inbördes beroendeförhållande mellan ekonomi, samhälle och säkerhet. Man har uppskattat att en stor del av konsekvenserna kan förstås och ses först under kommande år. Kulturarvet hotas också av naturkatastrofer, tilltagande geopolitiska spänningar, väpnade konflikter och flera andra riskfaktorer.

Genom kulturarvet är det möjligt att klara av den mentala press om olika krislägen ger upphov till samt att återhämta sig bättre efter krisen. I långvariga kriser som sätter orken och den mentala kriståligheten på prov är det viktigt att trygga skyddet av kulturegendom och kulturtjänsternas verksamhet. Finland bör vara aktivt i detta hänseende både nationellt och internationellt. Nationellt är det viktigt att kunna skydda betydande kulturell egendom i alla säkerhets- och krislägen. Identifiering av kulturell egendom, förbättrad beredskap och myndighetssamarbeten säkerställer skyddet av kulturell egendom i alla slags störningslägen och undantagsförhållanden.

I synnerhet i konfliktområden finns det också en risk för olaglig export av kulturföremål och därmed förknippad handel. Föremål som olagligt förts ut ur landet är ofta stulna eller härstammar till exempel från olagliga arkeologiska utgrävningar. Finland har förbundit sig till Unescos internationella avtal och rekommendationer som syftar till att förebygga och korrigera olagliga åtgärder mot kulturarvet. Utförseln av kulturföremål är tillståndspliktig i Finland och EU och de nyaste EU-bestämmelserna begränsar också importen. Syftet är att bevara ett värdefullt kulturarv, särskilt i tredjeländer, och att förhindra ekonomisk vinning som eftersträvas genom olaglig handel och som bland annat upprätthåller terrorism och annan brottslig verksamhet.

I konfliktsituationer kan förstörelse av kulturegendom avsiktligt bidra till att rubba individers och samhällens identitet och självkänsla. Många objekt som räknas som kulturegendom är symboler för självständighet och samhörighet, och om de tryggas på ett synligt sätt i störningssituationer stärks känslan av trygghet och samhörighet hos befolkningen.

Man kan försöka undergräva känslan av samhörighet för politiska syften, till exempel genom felaktig information och desinformation. Digitaliseringen skapar nya säkerhetsrisker och kanaler för hybridpåverkan. Kulturarvet och historien kan utnyttjas för att betona skillnader och motivera ståndpunkter som främjar motsättningar eller kontroversiella tolkningar.

4.4 Kulturell kompetens och kunskap om kulturarvet stärker individen och samhället

Under de senaste årtiondena har den kulturella kompetensen utvecklats systematiskt. Genom kulturarvsfostran, utbildning och tillgång till information om kulturarvet stärks bildningen, samhällets kulturella kapital och det kritiska tänkande som behövs för att bygga en hållbar och god framtid.

Även konflikter och social stratifiering i anslutning till kulturarv har identifierats. Till exempel frågor som gäller kulturell apropriering har blivit en del av det allmänna medvetandet. För att kulturarvet ska kunna användas på ett hållbart och respektfullt sätt i olika tjänster, är det nödvändigt att öka medvetenheten om olika gruppers kulturarv samt om etiska frågor i anslutning till kulturarv. Samtidigt stöds den interkulturella förståelsen i ett alltmer multipolärt samhälle.

Undervisning och fostran i kulturarv, kulturell hållbarhet och stöd för kulturell identitet ingår i grunderna för planen för småbarnsfostran och läroplanerna. Ett mångsidigt kulturarv kan inkluderas i alla läroämnen. Kommunerna genomför också kompletterande planer för kulturfostern. Man samarbetar också med aktörer utanför skolorna, såsom bibliotek, arkiv, museer samt övriga läroanstalter, kultur- och konstaktörer.

Med hjälp av kunskap om historia och kulturarv kan man stärka förmågan att föreställa sig sådant som ännu inte finns. Ett tidsperspektiv på förändringen i samhället visar att saker och ting också kunde ha gått annorlunda. Förståelse av historien stöder förståelsen av framtiden som möjlighetshorisont: utöver svar på de hot vi ställs inför kan man också hitta eftersträvaransvärda framtidsscenarier. För att utnyttja dessa möjligheter är det nödvändigt att stärka forskningen kring kulturarvet och användningen av kunskap om vårt kulturarv som stöd för beslutsfattandet.

Kulturarvssektorn utvecklas kraftigt. För att man ska kunna svara på samhällets och människornas allt mångsidigare behov samt på de arbetssätt som utvecklas krävs att yrkespersoner inom branschen kontinuerligt tillägnar sig nya kunskaper och färdigheter.

4.5 Kulturarvet i en tid av hållbar tillväxt

Utgångspunkten för en ekologiskt och socialt hållbar tillväxt är att ekonomin producerar välfärd för människorna inom ramen för miljöns hållbarhet. Förändringen av konsumtions- och produktionssätten är en central del av lösningarna för hållbar utveckling. Förändringar som främjar hållbarheten och som riktar sig mot produktionen är inte ensamma tillräckliga, utan produkter och tjänster bör också fungera som lösningar på hållbarhetsutmaningar. Vid sidan av produkter och tjänster som belastar miljön så lite som möjligt behövs en mer målmedveten satsning på nya hållbara lösningar som främjar välfärden. Ett sätt att närma sig detta är välfärdsekonomin, där den grundläggande tanken är att människors välmående är i fokus och utgångspunkt för beslutsfattandet. Genom att granska de olika faktorer som bidrar till ekonomin och välfärden uppnås en bättre balans mellan ekonomisk, social, kulturell och ekologisk hållbarhet.

Förändringar i produktions- och konsumtionsmönster kan förstärka kulturarvets roll som en källa till hållbar tillväxt, attraktionskraft och differentiering. Med tanke på den direkta och indirekta nytta som kulturarvet medför är det väsentligt hur kulturarvet lyckas fästa sig vid de pågående förändringarna. Som stöd för tillväxten behövs också en gynnsam verksamhetsmiljö, vars utveckling den offentliga och privata sektorn tillsammans bär ansvar för. Med tanke på kulturarvets uppkomst, tillväxt och kreativa återanvändning är det väsentligt att förutsättningarna för konstnärligt och kreativt arbete är tryggade.

Kulturarvets ekonomiska potential har identifierats, men har tills vidare inte utnyttjats till fullo. Kunskapen om och förståelsen för kulturarvets ekonomiska betydelse och tillämpningssätt i ekonomin bör stärkas och utnyttjas aktivt. På så sätt stöder man en hållbar användning av kulturarvet och väcker intresse för olika partnerskap mellan kulturarvsaktörer, företag och andra aktörer.

4.6 Förändringarna inom den offentliga förvaltningen återspeglas i kulturarvspolitiken

Förändringarna i samhället och reformerna inom den offentliga förvaltningen samt de åtstramade ekonomiska prognoserna påverkar också de offentliga resurserna för kulturarvet. Social- och hälsovårdsreformen har en betydande inverkan på ramvillkoren för den offentliga förvaltningens verksamhet. Kommunernas uppgifter består av bland annat utbildning och småbarnspedagogik, kultur-, ungdoms- och bibliotekstjänster, kommunal planering, markanvändning och planläggning samt miljötjänster. Kulturarvets betydelse kan i och med förändringen stärkas i de kommunala tjänsterna, beslutsfattandet och samarbetet. Ett levande immateriellt kulturarv och en livaktig kulturmiljö är faktorer som gör kommunerna och regionerna attraktiva. Genom att satsa på dem kan man öka människors välbefinnande och trivsel.

Att utvidga finansieringsbasen för kulturarvet och ta gemensamt ansvar i framtiden är viktigt för att bemöta osäkerheten kring utvecklingen av de offentliga finanserna. Åtgärder behövs både från kulturarvssektorn själv och från aktörer som stöder och drar nytta av dess verksamhet: medborgare, företag och aktörer inom tredje sektorn och från alla branscher.

5 Strategins mål och åtgärdsriktlinjer

Kulturarvsstrategins mål och åtgärdsriktlinjer har sammanställts under fyra kapitel, där tyngdpunkten ligger på

- människors och samfunds ägarskap, ansvar och möjligheter att delta
- naturen och klimatförändringen
- stöd och stärkande av kompetensen och lärandet samt
- hållbart utnyttjande av kulturarvets ekonomiska potential.

I början av varje kapitel fastställs mål för 2030. Till målen hör också de riktlinjer för åtgärder som verkställer dem. Alla mål och åtgärdsriktlinjer presenteras som en sammanställning i slutet av strategin.

5.1 Kulturarvet som eget och gemensamt

Mål för 2030

- Allas rätt till kulturarvet förverkligas. Man arbetar aktivt för kulturarvet.
- Det bevarade och skyddade kulturarvet återspeglar ett mångsidigt samhälle.
- Kulturarvets breda samhällseliga betydelse har identifierats. Kulturarvet är en resurs som ökar allas välbefinnande.

Allas rätt till kulturarvet förverkligas. Aktivt arbete för kulturarvet

Rätten till kulturarv innebär möjligheter att verka för sitt eget kulturarv och samtidigt respektera andras kulturarv. Dessa rättigheter tillhör alla. Även om man har gjort framsteg i fråga om olika gruppers rättigheter, tillgodoses fortfarande inte allas rättigheter till kultur och kulturarv. Särskilt när det gäller minoriteter är det nödvändigt att främja tillgodoseendet av rättigheterna. Var och en ska ha möjlighet att delta i definitionen av kulturarvet, förverkliga sitt kulturarv och identifiera sig själv i det. Individer och gemenskaper har möjlighet att tillägna sig och skapa ett kulturarv, men också att ställa sig utanför det eller avstå från kulturarvet.

Delaktighet i kulturarvet förverkligas både i vars och ens egen livsmiljö och i medborgarverksamhet på eget initiativ och hobbyverksamhet i anslutning till kulturarvet, i fritt bildade grupper, samfund och föreningar samt genom att utnyttja tillgängliga kulturarvstjänster och -material på museer, bibliotek och i arkiv samt andra kulturarv. I ett pluralistiskt samhälle har aktörer inom kulturarvssektorn en central roll när det gäller att identifiera och erkänna kulturella behov hos individer och grupper med olika bakgrund, skapa jämlika möjligheter i förhållande till kulturarvet samt stärka dialogen med olika intressentgrupper och publik. Klarspråk och läsa lätt är viktiga verktyg för att öka delaktigheten. Medvetenheten om kulturarvet och dess betydelse är en förutsättning och ett första steg mot delaktighet och aktiv verksamhet för kulturarvet. Öppen tillgång till digitalt kulturarv och interaktiva tjänster stöder allas rätt till kulturarvet.

Begreppet intersektionalitet beskriver hur en persons egenskaper, t.ex. kön, ålder, förmåga, etnisk bakgrund och sexuell läggning, korsar varandra och påverkar personens identitet, verksamhetsmöjligheter

och ställning i samhället. Det intersektionella tillvägagångssättet kan användas för att undanröja ojämlikhet och utveckla tjänster som bättre beaktar kulturell mångfald och likvärdighet även inom kulturarvssektorn.

Medvetenheten om de verksamhetssätt som påverkat kulturarvssektorn under olika tider har ökat under de senaste åren. Till exempel diskussionen om repatrieringen, det vill säga återlämnandet, av kulturarvet och representationen, det vill säga sätten att porträttera en grupp eller en individ eller avsaknaden av dessa har lyft fram de sätt på vilka gränserna mellan olika grupper har dragits upp och upprätthållits över tid. Medvetenheten har också synliggjort spänningar i samband med t.ex. kulturell appropriering. För att hantera spänningar behövs ökad kompetens och utveckling av interaktionsprocesserna från och med småbarnspedagogiken. På så sätt garanterar man att rätten till kulturarvet också förverkligas som en möjlighet att påverka hur och av vem det egna kulturarvet presenteras, beskrivs och används.

Riktlinjer för åtgärder

- Allas jämlika rättigheter och möjligheter att delta i och påverka kulturarvet stöds. Särskilt tillgodoseendet av rättigheter som gäller minoriteters kulturarv stöds.
- Jämlikhetskompetensen hos aktörerna inom kulturarvssektorn ska stärkas.
- Förverkligandet av olika gruppers rättigheter i anslutning till kulturarvet följs upp under strategiperioden.
- Spänningar och konflikter i anslutning till kulturarvet identifieras och analyseras. För att behandla dem skapas interaktiva och medlande verksamhetsmodeller.

Det bevarade och skyddade kulturarvet återspeglar ett mångsidigt samhälle

Bibliotek, arkiv, museer och andra aktörer inom kulturarvsområdet spelar en viktig roll när det gäller att forma vår förståelse av kulturarvet i egenskap av bevarare och förmedlare av kulturarvet. Till rollen hör förståelse för de värderingar och attityder som råder i samhället och deras inverkan på de riktlinjer och val som görs i fråga om bevarande och förmedling samt ansvar för att identifiera nutida fenomen och det relaterade kulturarv som är betydelsefullt för olika grupper. Kulturarvsaktörer förutsätts ha sakkännedom om aktuella fenomen och olika gruppers kulturarv i anslutning till dem. När kulturmiljön bevaras och utvecklas är det viktigt att identifiera miljöer av varierande ålder och typ, samt förändringar i värderingar och uppskattning.

Att tolka kulturarvet och erbjuda tolkningsmöjligheter är en del av expertisen hos aktörerna inom kulturarvssektorn. Vid sidan av yrkespersonerna i branschen arbetar individer och samfund med att definiera och utöka kulturarvet, och kulturarvsorganisationerna kan aktivt främja deras möjligheter att delta.

Den nutida dokumentationen och bevarande av den moderna kulturen samt utvecklingen och diversifieringen av dokumenterings- och bevaringsmetoderna säkerställer för sin del att förståelsen för vårt gemensamma kulturarv fördjupas och utvidgas när ny kunskap samlas in och samhället förändras. Detta uppmärksammas allt mer i bibliotek, museer, arkiv och andra kulturarvsorganisationer. Att bevara och förmedla den kulturella mångfalden syns i verksamhetens mål och i att kompetensen och arbetsmetoderna blir mångsidigare. Interaktiva digitala verktyg erbjuder olika gemenskaper ett redskap för att själva bevara sitt kulturarv samt dela och använda kunskap om det.

Kulturarvet stärks som ett gemensamt kunskapsmässigt och socialt kapital, när allt fler har möjlighet att hitta sig själva i gemensamma berättelser, påverka sin miljö och använda sig av kulturarvet. Ett öppet och tillgängligt kulturarv erbjuder byggstenar för identiteten: olika människors berättelser, seder och bruk, föremål och annat material blir synliga. Tillgången till kulturarvet och kulturarvets tillgänglighet bör stärkas

så att människor kan ta sig till det, oberoende av tid och plats. Långsiktigt bevarande av kulturarv tryggar för sin del samhällets minne och gör det möjligt för framtida generationer att dra nytta av kulturarvet.

Riktlinjer för åtgärder

- I dokumenteringen, förvaringen, bevarandet och förmedlingen av det mångsidiga kulturarvet utvecklas olika tillvägagångssätt.
- Kulturarvet används mångsidigt.
- Tillgången till och tillgängligheten för kulturarvstjänster och innehåll säkerställs i hela landet.
- Genom digitalt bevarande och tekniska val säkerställs att kunskapen om vårt kulturarv bevaras, kan användas samt att tillgången till det och tillgänglighet för det på lång sikt.

Kulturarvets breda samhällliga betydelse har identifierats. Kulturarvet är en resurs som ökar allas välbefinnande

Kulturarvet överskrider sektors- och förvaltningsområdesgränserna och bär både delade och särskilda betydelser och värden. För att kulturarvet ska stärkas som en resurs för gemenskaperna krävs en omfattande samhälllig diskussion samt ökad förståelse för kulturarvets betydelse för människor och samfund.

Kulturarvsverksamheten stärker delaktigheten, tillhörigheten och förankringen. Enligt kulturarvsbarometern 2021 tror 69 procent av respondenterna att kulturarvet främjar människors välbefinnande. För att förutsättningarna för välfärd ska kunna bevaras och stärkas är det viktigt att hålla fast vid principen om rättvisa, minska ojämlikheten och stärka människors och människogrupper delaktighet och möjligheter att påverka. Kulturarvet kan ha en roll till exempel i integrationen. Bland annat genom att utnyttja olika gemenskapers levande tradition är det möjligt att stärka människors förankring i nya hemtrakter och främja samexistens som respekterar alla parter. Genom upplevelsen av förankring stärks den samhällliga samhörigheten, vilket stöder individens, olika gemenskapers och samhällets resiliens.

I stärkandet av resiliensen har man konstaterat kulturarvets betydelse särskilt för den mentala kriställigheten, men också för det allmänna välbefinnandet. I tider av osäkerhet kan deltagande i kultur och kulturarvsverksamhet i sig ge möjlighet att dela upplevelser och saker samt behandla känslor som känns svåra. Till exempel bor det samer på tre nordiska länders områden samt i Ryssland. Ett gränsöverskridande samarbete möjliggör delade upplevelser och samhörighet.

Det har gjorts många undersökningar om kulturens och konstens inverkan på välbefinnandet. I en besöksundersökning om världsarvsplatser i Finland som publicerades 2019 konstaterades att besök på en världsarvsplats ökar besökarnas psykiska välbefinnande och hälsoeffekter mest. Också WHO:s stora sammanställning av forskning om konstens och kulturens hälsofrämjande effekter från 2019 lyfter upp konstens och kulturens samband med välbefinnande, hälsa och social delaktighet genom hela livet.

I Europarådets utredning från 2016 som baserar sig på IFCD-indikatorer som beskriver sambandet mellan kultur och demokrati (Indicator Framework of Cultural Democracy) observerades att deltagandet i kulturen har ett starkt samband med förtroende och andra drag i ett inkluderande samhälle. Deltagande på nätet kan också ha en positiv inverkan på de demokratiska attityderna.

Man kan aktivt stödja deltagande i kulturarvet genom att avlägsna hinder för deltagande och väcka intresse för kulturarvet. Digitala verktyg öppnar möjligheter till mångsidigare sätt att delta. Det lokala kulturarvsarbetet stöder påverkan i den egna närmiljön.

Aktörerna inom kulturarvssektorn ska ha möjlighet att fungera som forum som främjar en dialog kring aspekter som relaterar till samhället, lokala gemenskaper, inkluderande aspekter och hållbar utveckling. Utgångspunkten för detta arbete är god tack vare det stora förtroende medborgarna hyser för dem. I synnerhet biblioteket är en plats som tillhör alla och dit alla vågar komma. Genom att väcka debatt och ge plats för en dialog mellan olika synpunkter kan kulturarvssektorn och aktörerna inom den bidra till att stärka demokratin.

Samhället ska se till att det skapas ekonomiska, administrativa och lagstiftningsmässiga förutsättningar för kulturarvsarbetet och aktörerna inom kulturarvssektorn. Det är nödvändigt att se till att dessa förutsättningar är aktuella och utveckla dem för att kulturarvsaktörerna ska kunna uppfylla de uppställda förväntningarna och målen. När uppgifterna utvidgas och blir mångsidigare måste man se till att det finns tillräckliga resurser och kunskaper för att skydda, bevara, vårda och restaurera kulturarvet.

Man måste se till att lagstiftningen är aktuell och adekvat samt se till att internationella konventioner som gäller kulturarvet genomförs. Detta förutsätter att samarbetet mellan berörda myndigheter och dem som äger kulturarven är planmässigt och föregripande. Det är också viktigt att Finland bär internationellt ansvar för skyddet av kulturogendom genom att delta både i det förebyggande arbetet och i eftervården av kriser.

Riktlinjer för åtgärder

- Offentliga aktörer, aktörer inom tredje sektorn och den privata sektorn som handhar kulturarv samt vetenskapssamfundet informerar om kulturarvets samhälleliga effekter.
- Genom sektorsövergripande samarbete ökar man kunskapen om kulturarvets effekter med avseende på välbefinnandet samt utvecklar verksamhetsmodeller för att dra nytta av dem.
- Man sörjer för att de ekonomiska, administrativa och lagstiftningsmässiga verksamhetsförutsättningarna inom kulturarvssektorn är uppdaterade och utvecklas.
- Utöver det nationella utvecklingsarbetet gällande åtgärder för skydd av det materiella och immateriella kulturarvet samt kulturogendomen deltar man i internationellt samarbete inom kulturarvsbranschen genom viktiga sammanträden.

5.2 Kulturarvet, naturen och klimatförändringen

Mål för 2030

- Kunskap och färdigheter i anslutning till kulturarvet påskyndar övergången till en mer hållbar livsstil.
- Kulturmiljöer används och vårdas på ett hållbart sätt.
- Aktörerna inom kulturarvssektorn är vägvisare för koldioxidsnål och hållbar verksamhet.
- Kulturarvsvärdena, naturvärdena och målen för ekologisk hållbarhet har samordnats.
- Kulturarvsvärdena och de lösningar de erbjuder har beaktats i klimatpolitiken.

Kunskap och färdigheter i anslutning till kulturarvet påskyndar övergången till en mer hållbar livsstil. Människor ska ha rätt och möjlighet till en mer hållbar livsstil. Detta förutsätter en övergripande kulturell förändring som riktar uppmärksamheten mot det psykiska välbefinnandet istället för mot en obegränsad ekonomisk tillväxt och ohållbar användning av naturresurserna. Vi behöver en socialt och ekonomiskt rättvis, samhällsomfattande ekologisk övergång till ett hållbart samhälle. Aktörerna inom kulturarvssektorn kan bidra till att genomföra och stödja förändringen genom att skapa innehåll och ta fram information samt genom att i stället för konsumtion av materiell karaktär bjuda på immateriella element som bidrar till att vi mår bra.

Kunskap som gäller traditionellt hantverk, byggande, hur man rör sig i naturen eller nyttjar naturen på ett hållbart sätt innehåller såväl kunskaper som färdigheter för att bygga upp en mer hållbar livsstil. Kunskap om metoder och material bidrar till utvecklingen av hållbara produkter och tjänster samt till en cirkulär ekonomi i stället för en slit-och-släng-kultur. Ursprungsfolken har traditionell kunskap om en hållbar livsstil och anpassning till förändringar i miljön. Ett bättre nyttjande av denna kunskap främjar övergången till ett kulturellt, socialt och ekologiskt mer hållbart samhälle.

Det är inte bara produktionssätten man kan förändra med hjälp av kulturarv, utan också konsumtionsvanorna: det går att utveckla, anpassa och ta i bruk traditionella, hållbara levnadsvanor och tekniker i samhället i vidare omfattning. Det är viktigt att vi stärker uppskattningen för lokalt producerade material samt för kunskaper och färdigheter som ingår i en kultur och deras betydelse med tanke på en hållbar livsstil.

Det gäller dock att granska kulturarvet kritiskt ur ett hållbarhetsperspektiv. I kulturarvet ingår såväl hållbara som ohållbara verksamhetsätt. Genom att analysera dem kan man både undvika fel och hitta beprövade lösningar som visat sig vara bra.

Riktlinjer för åtgärder

- Aktörerna inom kulturarvssektorn främjar en hållbar livsstil till exempel genom att dra nytta av forskningsbaserad kunskap i sin verksamhet samt förmedla vidare kunskap och färdigheter som ingår i kulturarvet.
- Kunskapen om olika gruppers kulturarv samt om etiska frågor i anslutning till kulturarvet stärks.

Kulturmiljöer används och vårdas på ett hållbart sätt

Över 80 procent av Finlands nationalförmögenhet finns i den byggda miljön. Byggnaderna binder en stor mängd arbete, kapital och naturresurser, såsom material och energi. Byggnadsbeståndet är den viktigaste delen av vår nationalförmögenhet. Underhållet och användningen av det har en central roll även för att uppnå målet om kolneutralitet. En hög nyttjandegrad och underhåll av den byggda miljön samt reparationer i rätt tid minskar de negativa klimatkonsekvenserna och förbrukningen av naturresurser. Att riva byggnader för att bygga nya i deras ställe är däremot i allmänhet ett sämre alternativ med tanke på klimatkonsekvenserna. En kultur som bygger på hållbar fastighetsskötsel och renovering bör värdesättas mer än i nuläget och utrymmesbehoven bör i första hand tillgodoses utifrån det nuvarande byggnadsbeståndet.

Målet för Finlands arkitekturpolitik är att främja en högklassig byggnadskultur som beaktar såväl det nuvarande byggnadsbeståndet som nybyggen. Infallsvinkeln lyfter fram de värden den byggda miljön står för och arkitekturen som en del av kulturarvet. Kulturella värden och traditioner bevaras då man använder, renoverar och reparerar byggnader. I Finland finns cirka 1,5 miljoner byggnader, av vilka 6 procent har byggts före 1921 och mindre än 20 procent före 1950-talet. En betydande andel av våra äldsta byggnader består av kyrkligt kulturarv. Vi har ett särskilt ansvar att bevara vårt, i jämförelse med många andra

europiska länders, ringa antal äldre byggnader. Det moderna byggnadsbeståndet från senare delen av 1900-talet är en stor utmaning och man bör fästa särskild uppmärksamhet vid lösningar för hållbar renovering.

Att hålla det befintliga byggnadsbeståndet i bruk är viktigt med tanke på klimatet och bevarandet av byggnaderna, men kan förutsätta ändringar i användningsändamålen. När byggnader repareras och energieffektiviteten förbättras ska åtgärderna anpassas till byggnadens kulturhistoriska värden.

Traditionell, naturenlig markanvändning, såsom bete och slåtter, har påverkat utformningen av den biologiska mångfalden. Vårdbiotoperna behöver kontinuerlig vård. Skötseln och restaureringen av vårdbiotoper hjälper de många hotade arter som lever i dem och stöder därmed naturens mångfald och förhindrar naturförlust. Skötseln av vårdbiotoper har också en viktig betydelse för landskapet.

Man kan också påverka bevarandet av arkeologiskt kulturarv genom att vårda objekten och deras omgivning. Vården och användningen av skyddade lämningar ska vara hållbar och tilldelas tillräckliga resurser. Besök på vårdade och markerade platser i terrängen är ett bra sätt att bekanta sig med det arkeologiska kulturarvet och lära sig förstå hur människor i olika tider förhållit sig till sin omgivning. Kända arkeologiska fornlämningar i vårdbiotoper vittnar om bosättning och markanvändning som obruten sträcker sig långt tillbaka i tiden. Där kan vården av det arkeologiska kulturarvet också främja den biologiska mångfalden.

Riktlinjer för åtgärder

- Metoder för att höja nyttjandegraden och utveckla underhållet av det underutnyttjade byggnadsbeståndet, och särskilt i fråga om byggnadsarv, kartläggs.
- Det utvecklas renoveringskoncept för byggnader, som beaktar byggnadens koldioxidsnålhet och särdrag samt en cirkulär ekonomi.
- Vården av och betydelsen av vårdbiotoper och andra kulturlandskap stärks.
- Skyddet av det arkeologiska kulturarvet stärks genom att utveckla en hållbar vård av objekten och uppföljning av klimatförändringens effekter.

Aktörerna inom kulturarvssektorn är vägvisare för koldioxidsnål och hållbar verksamhet

Av aktörerna inom kulturarvssektorn förväntas allt fler åtgärder som stöder klimatarbetet i enlighet med hållbar utveckling. De måste kunna beskrivas, påvisas och mätas bättre än i nuläget. Alla hållbarhetsdimensioner ska beaktas på ett heltäckande sätt. Detta stöder strukturer, styrning, finansiering samt verksamhetens innehåll och effekter. Kulturarvssektorns handavtryck i form av hållbar utveckling, dvs. verksamhetens positiva effekter, kan utökas i all verksamhet.

Kulturarvssektorn har möjlighet att vara en föregångare när det gäller att bygga upp ett kolneutralt samhälle och en hållbar livsstil. Sektorn bör stärka kunskapsbasen inom all sin verksamhet ifråga om hållbarhet, granska och förnya sin praxis och sina verksamhetssätt samt öka sin synlighet i egenskap av aktör som främjar hållbar utveckling. Till exempel i verksamheten vid institutioner som bevarar kulturarvet innebär detta en omvärdering av val, värderingar och verksamhetssätt i anslutning till utökning och bevarande av samlingar och material ur olika hållbarhetsperspektiv. Kulturarvsinnehåll bör göras tillgängliga och ges åtkomst till på sätt som stöder hållbarhet.

Tillgången till information om kulturarvet och kulturarvstjänster kan utvecklas avsevärt genom att utveckla digitala tjänster och innehåll. Samtidigt måste man dock fästa uppmärksamhet vid digitaliseringens koldioxidavtryck. Delvis kan digitaliseringen minska behovet av att uppehålla fysiskt material, men är det

också frågan om ett nytt sätt att förmedla och förvalta kulturarv utöver att göra det i fysisk form. Utmaningarna i detta avseende kan lösas till exempel genom centraliserade resurseffektiva tjänster samt genom att fästa uppmärksamhet vid servercentralernas koldioxidavtryck.

Riktlinjer för åtgärder

- Hållbarhetsperspektiven beaktas i kulturarvssektorns politiska åtgärder och finansieringsinstrument.
- Aktörerna inom kulturarvssektorn utvecklar och tar i all sin verksamhet i bruk indikatorer som anger ekologisk, ekonomisk, social och kulturell hållbarhet.
- Aktörerna inom kulturarvssektorn riktar målmedvetet in verksamheten på att stärka utvecklingen mot hållbar utveckling och beaktar lösningar i anslutning till att sakta ner klimatförändringen och anpassa sig till den samt till en cirkulär ekonomi.

Kulturarvsvärdena, naturvärdena och målen för ekologisk hållbarhet har samordnats

Enligt Kulturarvsbarometern (2021) anser människor att naturmiljön är det allra viktigaste kulturarvet som ska vårdas. En ren och mångsidig natur ses också som det viktigaste kulturarvet i framtiden. Kulturarvs- och naturvärden bör behandlas på ett mer övergripande sätt och i samarbete mellan olika aktörer.

I beslutsfattandet och forskningen om klimatåtgärder, biologisk mångfald och hållbar utveckling behövs mer tvärsektorielt samarbete och en integrering av dessa frågor. Det finns ett behov av mångvetenskaplig forskning på områden som energieffektivitet, cirkulär ekonomi och byggnadsarv samt kulturarv och klimatförändringar. Exempelvis klimatåtgärderna inom jordbruket, skogsvården, energiproduktionen, trafiken och byggbranschen har direkta och indirekta konsekvenser för kulturarvet och kulturmiljön. En del av konsekvenserna är positiva med tanke på kulturarvet, andra negativa, motstridiga eller svårförenliga.

Till exempel kan det med tanke på byggnadsarvet vara utmanande att förbättra byggnadernas energieffektivitet, investera i förnybar och utsläppsfri energi, förhindra en splittring av samhällsstrukturen samt bygga till eller komplettera en byggnad. I sådana frågor behövs ett bredare och mer föregripande samarbete mellan olika sektorer och parter för att samordna olika värden.

Riktlinjer för åtgärder

- Samarbetet mellan olika sektorer, t.ex. skyddet av natur- och kulturarvet, ska utökas, bland annat genom gemensamma proaktiva planer och komplementen mellan informationsresurserna.
- Mångvetenskapliga forskningsprogram ska främjas.

Kulturarvsvärdena och de lösningar de erbjuder har beaktats i klimatpolitiken

Kulturarvet och kulturmiljön samt skötseln av dem bidrar till att bromsa upp klimatförändringen och genomförandet av klimatmålen.

Kulturarvet och kulturmiljön samt värden av dem kan bidra till att stävja klimatförändringen och uppnå målen för hållbar utveckling. Genom att undersöka kulturarvet, till exempel olika samlingar och informationsresurser, får man information om naturförlust, klimatproblem och förändringar i livsmiljön. Aktörerna inom kulturarvssektorn kan bidra till att hitta lösningar på utarmningen av den biologiska mångfalden samt på stävjandet av och anpassningen till klimatförändringen. Genom tillfoga dessa aspekter i klimatstrategierna och -programmen förbättrar vi samtidigt genomslaget för Finlands klimatpolitik.

Kulturarvet och kulturmiljön ska beaktas också i planerna för anpassning till klimatförändringen, bland annat i fråga om extrema väderfenomen, ökade översvämningar och höjda havsnivåer. På så sätt kan man

se till att kulturarvet och kulturmiljöerna som upplevs som värdefulla skyddas när klimatet förändras. Klimatförändringen har redan haft en djupgående inverkan på till exempel samernas miljö, näringar, kultur och kulturarv. Stöd för kulturanpassning kan bidra till att minska dessa skador.

Genom att anpassa sig till och begränsa klimatförändringen främjar man bevarandet av kulturarvet. Kulturarv som är förknippat med snörika vintrar och sårbart för extrema väderfenomen kommer till exempel att gynnas av både anpassning och begränsning. Kulturarvet och den kontinuitet det erbjuder fungerar i sin tur som stöd för anpassningen för människorna.

I planeringen och genomförandet av en lyckad klimatpolitik ska man ta i beaktande klimatåtgärdernas effekter med tanke på vår kultur och vårt kulturarv. Det är viktigt att kulturarvet inte bara ses som en möjlighet i planeringen och genomförandet av klimatpolitiken, utan också som ett värde som skyddas och skyddas mot konsekvenserna av klimatförändringen.

Riktlinjer för åtgärder

- Kulturarvet inkluderas i planerna för begränsning av och anpassning till klimatförändringen.
- I planeringen av klimatpolitiska åtgärder bedöms konsekvenserna för kulturarvet.
- Klimatförändringens inverkan på det immateriella kulturarvet och kulturmiljön följs upp.
- De internationella åtgärderna och samarbetet för att värna om kulturarvet stärks i anslutning till klimatförändringen och hållbar utveckling.

5.3 Kulturarv, lärande, kompetens och forskning

Mål för 2030

- Bildning, kompetens och förmågan att vårda och använda kulturarvet stärks genom kulturarvsfostran och livslångt lärande.
- Kompetensen hos yrkespersoner inom kulturarvssektorn motsvarar på ett mångsidigt sätt de föränderliga behoven i branschen och samhället.
- Forskningen i kulturarvet är mångvetenskaplig och internationell och resultaten utnyttjas i stor omfattning.
- Kunskapen om kulturarvet är omfattande, aktuell, interoperabel och används i stor utsträckning.

Bildning, kompetens och förmågan att vårda och använda kulturarvet stärks med hjälp av kulturarvsfostran och livslångt lärande

Kännedom om och uppskattning av kulturarvet och historien stärker bildningen. Bildning är betydelsefullt i sig själv, men också som pådrivare av en positiv samhällsutveckling och en kraft som ger rum för en mångstämmig dialog. Upprätthållandet av kultur- och bibliotekstjänster stöder rätten till kunskap, bevarandet av psykiskt välbefinnande och delaktighet i samhället.

De värden och traditioner som sammanhänger med kulturarvet och traditioner ingår i målen för fostran och undervisning. Inom småbarnspedagogiken och på olika utbildningsstadier, inklusive grundläggande

konstundervisning och fritt bildningsarbete, samt inom hobbyverksamhet för barn och unga, granskas kulturarvet i egenskap av mångvetenskapligt och mångkonstnärligt fenomen. Barnen och de unga får bekanta sig med det på ett mångsidigt sätt via olika lärmiljöer, arbetsätt, läromedel och pedagogiska metoder. Undervisningen stärker samarbetet med aktörer av olika slag, som bland annat bibliotek, arkiv, museer, barnkulturcentrum och hembygdsföreningar.

Enligt Kulturarvsbarometern (2021) är det framför allt äldre åldersgrupper med livserfarenhet och en lång läroväg bakom sig som sätter värde på vårt gemensamma kulturarv. För att kulturarvet ska kunna bevaras är det därmed av central vikt att stärka uppskattningen av kulturarvet i yngre åldersgrupper.

Kulturarvsaktiviteter och det tillhörande frivilligarbetet stärker uppkomsten av kulturella och lokala identiteter, integration och sociala samhörighet. Genom fritidsaktiviteter kring kulturarv bidrar barn och unga också aktivt till att utforma kulturarvet. Digitala tjänster är ett naturligt sätt för unga att bekanta sig med kulturarvet och använda sig av det.

Personliga erfarenheter av frivilligarbete och olika fritidsaktiviteter samt till exempel evenemang i anknytning till kulturarvet bör utnyttjas aktivare mellan olika generationer och befolkningsgrupper. Detta möjliggör i sin tur att det sker en överföring och integrering av nya och gamla kunskaper och färdigheter i anslutning till kulturarvet och ifråga om kulturella och lokala identiteter.

Kulturarvsfostran skapar beredskap att identifiera, definiera, överföra och förmedla kulturarv och skapa nya kulturarv. Kulturarvsfostran handlar om att granska, uppleva och skapa kulturarv med hjälp olika sinnesintryck och olika slags kunskap. Detta främjar kännedomen om och uppskattningen av såväl det egna som mer främmande kulturarv, övar och utvecklar hantverkskunnande samt stärker litteraciteten i anslutning till kulturarvet och den kulturella kompetensen. Man bör särskilt fästa uppmärksamhet vid att öka kännedomen om olika minoriteters kulturarv.

Att aktivt genomföra och utveckla kulturarvsfostran bör tas i beaktande såväl i utbildning som i frivilliga studier.

Riktlinjer för åtgärder

- Kulturarvsfostrans betydelse i läroplansgrunderna, examensgrunderna och planerna för småbarnspedagogik och i hobbyverksamhet för barn och unga samt i utvecklingsåtgärder inom dessa områden ska stärkas.
- Livslångt lärande på eget initiativ stöds genom att öka möjligheterna för människor i alla åldrar att delta i kulturarvsaktiviteter och i olika former av informellt lärande.
- Undervisningspersonalens pedagogiska kompetens i kulturarvsfostran ska utvecklas. Utvecklingen av pedagogiska material, metoder och verktyg i anslutning till kulturarvsfostran ska stödas.
- Kompabiliteten i fråga om och användbarheten hos kulturarvsinnehåll och läromaterial ska utvecklas i samarbete med aktörer inom kulturarvssektorn .
- Samebarns och sameungas möjligheter att lära sig om sitt eget kulturarv ska stärkas.

Kompetensen hos yrkespersoner inom kulturarvssektorn motsvarar på ett mångsidigt sätt sektorns och samhällets föränderliga behov

Kulturarvssektorns kopplingar till olika delområden i samhället, såsom forskning, utbildning, fostran, kommunikation, regional utveckling, social- och hälsovård, turism, jordbruk, infrastruktur och näringar, identifieras på ett mer heltäckande sätt. Aktörerna inom kulturarvssektorn ska aktivt ta fram kunskap som stöd för beslutsfattandet inte bara inom kulturarvssektorn utan också inom andra sektorer samt delta i samhällsdebatten.

Inom kulturarvssektorn behövs ny kompetens för att ta fram aktuell kunskap för samhällets behov. I framtiden är till exempel omfattande affärskompetens, kompetens inom kommunikation samt juridisk kompetens viktiga för att verka inom olika nätverk. Dessutom behövs kunskap om hur man bygger upp fungerande partnerskap samt kombinerar och analyserar information. Å andra sidan ska man också sörja för kontinuiteten i fråga om kunskaper i traditionellt hantverk, till exempel gällande restaurering.

Expertis inom kulturarvet består av mångsidig utbildning och forskning inom flera vetenskapsområden. Tillgången på yrkespersoner inom kulturarvssektorn ska säkerställas även i fortsättningen genom en kartläggning av skuggområden i fråga om kompetenser, prognostisering av framtida kompetensbehov och tryggnad av ett tillräckligt antal studieplatser. Med hjälp av ett omfattande utbud av fortbildning och tillräcklig tillgång till sådan ska man se till att yrkesskickligheten på området upprätthålls och förnyas.

Kännedom om historia samt kulturarvets skiktning och särdrag ska identifieras som en del av utbildningsinnehållet och yrkesidentiteten inom alla branscher. Kompetensbehoven i anslutning till kulturarvet ska beaktas i tillräcklig utsträckning både i sådan utbildning som leder till examen och i fortbildning inom olika yrkesgrupper. Ämneshelheter som ingår i utbildningen för diverse yrkesgrupper är till exempel byggande och reparationsverksamhet, massdigitalisering av arkivmaterial samt juridiska specialområden såsom immaterialrätt.

Riktlinjer för åtgärder

- Kompetensbehoven inom kulturarvssektorn utreds och prognostiseringen av kompetensbehov utvecklas.
- Kompetens och utbildning utvecklas så att de motsvarar såväl kulturarvssektorns egna som samhällets föränderliga behov och stöder bildning och kreativitet.
- Identifiering och erkännande av kulturarvskompetens ska främjas. Sysselsättningsmöjligheterna för kulturarvsexperten och utnyttjandet av kulturarvskompetens ska främjas.

Forskningen i kulturarvet är mångvetenskaplig och internationell och dess resultat utnyttjas i stor utsträckning

Forskningen kring kultur och kulturarv, historia, språk och konst är omfattande i Finland. Exempelvis utbildar högskolor med inriktning på vetenskap eller konst experter och forskare på området. Resultatet av deras arbete är också kulturarv.

En betydande del av morgondagens kulturarv består av dagens audiovisuella och visuella konst, scenkonst samt produkter och tjänster inom hantverk och konstindustri, design och arkitektur. Därför är livskraften och utvecklingen inom konsten, kulturen och de kreativa branscherna en förutsättning för uppkomsten av ett mångsidigt kulturarv. Även språkets roll är viktig. Det är samtidigt både en viktig förmedlare av immateriellt kulturarv och å andra sidan ett kulturarv i sig själv.

Forskningsbaserad, öppen och tillförlitlig kunskap som utnyttjar kulturarvet fungerar som motkraft till desinformation och cyberpåverkan. Därför är det viktigt att se till att kulturarvet sparas, bevaras finns att tillgå och är tillgängligt. Detta ökar också jämlikheten, uppskattningen av kulturarvet samt dess mångfald och synlighet. Forskningen erbjuder djupgående och korrekt information om den egna och andras historia och kulturarv, ökar förståelsen och ägarskapet och för kunskapen om vårt kulturarv närmare vars och ens vardag.

Forskningen i kulturarv ska ha resurser som möjliggör långsiktig forskning. Förutsättningarna för grundforskning på området tryggas, man satsar på kontinuitet och internationalitet i forskarnas karriärer och högskolor och forskningsinstitut har möjlighet att främja tillämpad forskning på ett mångsidigt sätt

tillsammans med olika intressentgrupper. Samarbetet och dialogen mellan högskolor, forskningsinstitut, museer, bibliotek och arkiv stöds i syfte att öka genomslagskraften för forskningen kring kulturarvet.

Forskare, högskolor och institutioner inom kulturarvssektorn gör forskningsbaserad och tillförlitlig kunskap tillgänglig för alla. När kunskapen om kulturarvet, enskilda kulturarv och samhällets historia är aktuell och uppdateras i och med nya forskningsrön, kan det också bidra till en bättre förståelse för de fenomen och strukturer som ligger utgör bakgrunden till nuläget. Genom att trygga mångsidig och mångvetenskaplig forskning säkerställer man att den kulturella mångfalden i samhället synliggörs och att mångstämmigheten stärks.

Riktlinjer för åtgärder

- Resurserna för grundforskning i kulturarvet ska tryggas och förutsättningarna för tillämpad forskning stödas. Satsningar görs på mångvetenskaplighet och internationalism.
- Det omfattande utnyttjandet av forskningen och kunskaperna om kulturarvet samt forskningens synlighet ska stärkas. Forskare på området uppmuntras till aktiv diskussion och deltagande.

Kunskapen om kulturarvet är heltäckande, aktuell, interoperabel och används i stor utsträckning. Kulturarvet och kunskap om det tas fram, används, vårdas och bevaras av privatpersoner, olika sammanslutningar och institutioner, proffs och amatörer inom konst och kultur, forskare, företag och den offentliga sektorn. Ämbetsverk och institutioner på nationell nivå samt bibliotek, arkiv och museer har ett särskilt ansvar för att inom ramen för sitt respektive uppdrag bevara uppgifter och utveckla kunskapsunderlaget. De tryggar att informationen är öppet tillgänglig och interoperabel samt stärker möjligheterna för dem som är intresserade av kulturarvet att delta i framtagandet av information. Tillgängliga och tillförlitliga uppgifter om kulturarvet främjar jämlikhet och stöder bevarandet av kulturarvet. Det gynnar undervisningen, utbildningen, forskningen, dataekonomin, stadsplaneringen och turismen.

Betydelsen av digital information ökar allt mer. Digitaliseringen utnyttjas dock inte ännu till sin fulla potential. Artificiell intelligens medför metoder för att ta fram, undersöka och utnyttja kunskap om kulturarvet till exempel genom analys av innehållet. Med hjälp av artificiell intelligens kan man granska, undersöka och utnyttja kunskap om kulturarv på nya sätt på olika områden. Med hjälp av virtuella miljöer och förstärkt verklighet gör det möjligt att uppleva kulturarv interaktivt och att lära sig saker på nya sätt.

Data i digitalt format, öppna databaser och digital teknik når allt fler människor mer jämlikt, både regionalt och globalt. Genom omfattande digitalisering kan man stödja vars och ens rätt att få tillträde till sitt eget kulturarv. Det räcker dock inte med att vi har tekniska lösningar, utan vi bör samtidigt se till utvecklingen av digitala färdigheter och informationssökning samt göra det möjligt att föra fram olika nya sätt att tolka vårt gemensamma kulturarv.

Informationens kompatibilitet stöds genom ibruktage och utveckling av internationellt gemensamma standarder. Det finns många bra exempel på att öppna data, till exempel tjänsten Finna.fi. Därtill är samlingar sin innehåller kulturarv till nytta för övrig forskning: till exempel ger digitaliserade dagstidningar r oss uppgifter som klimatforskningen kan utnyttja.

Särskilt kritiskt är det att trygga långsiktigt bevarande av digitala samlingar, eftersom det digitala materialet på sikt kan komma att utgöra den enda form som återstår, om ett kulturarv i fysisk eller immateriell form av någon anledning äventyras eller förstörs.

Riktlinjer för åtgärder

- Kulturarvsaktörernas möjligheter till digitalisering ska stärkas.
- Man ser till att det centrala nationella digitala kulturarvsmaterialet bevaras långsiktigt och permanent.
- Samarbetet mellan högskolorna, forskningsinstituten och aktörerna inom kulturarvssektorn ska stödjas.
- Kunskapen om kulturarvet delas och utnyttjas aktivt. Man sörjer för utvecklingen av kunskapsunderlaget och informationens komparabilitet.

5.4 Kulturarvet och ekonomin – hållbart och kreativt

Mål för 2030

- Kulturarvet identifieras som samhällets gemensamma kapital.
- Finansieringsgrunden för en ambitiös utveckling av kulturarvet har utvidgats och bevarandet av det tryggas med offentliga medel.
- Kulturarvet är en allt viktigare resurs för den kreativa ekonomin och övriga affärsverksamhet.
- Kulturarvets särdrag och egenvärde respekteras i ekonomisk verksamhet.

Kulturarvet identifieras som samhällets gemensamma kapital

Kulturarvet utgör ett betydande samhälleligt kapital. Dess värden hänför sig till materiella värden, såsom samlingar och byggnader, men också till immateriellt värdeskapande, humankapital och kompetens. För att en investering i kulturarvskapitalet ska ge immateriellt och materiellt välstånd i enlighet med hållbar tillväxt måste man se till att den sköts på ett kompetent sätt och i samarbete mellan olika aktörer.

Kultursektorns andel var 3,1 procent av Finlands bruttonationalprodukt år 2019. För Europeiska unionens del var motsvarande siffra 4,4 procent år 2019. Investeringar i kulturarv ger också kumulativa ekonomiska effekter till exempel i form av upphandlingar och köp av tjänster av aktörer på området, i form av den köpkraft som genereras via utbetalda löner och skatteinkomster samt den efterfrågan på tjänster inom andra branscher som uppstår. Vid bedömningen av avkastningen på det kapital som investerats i kulturarv bör man utöver det ekonomiska värdet även beakta övrig avkastning, såsom ökat välbefinnande, utökat socialt, kulturellt och bildningskapital samt värdet på de tjänster och den nytta som kommer samhället och befolkningen till del. Att dra nytta av kunskaper och färdigheter inom kulturarvssektorn kan öppna nya möjligheter för företagande och sysselsättning.

Det materiella och immateriella kulturarvet utnyttjas direkt eller indirekt i den ekonomiska verksamheten för att öka konkurrenskraften och stärka differentieringen. Regioner och kommuner profilerar sig via olika sevärdheter, evenemang och traditioner. Ofta hittas regionala särdrag i naturen, språket, kulturen eller historien. Kulturmiljön spelar en viktig roll när det gäller att skapa en trivsam och attraktiv boende- och företagsmiljö. Genom att ta olika historiska skikt och särdragen hos kulturmiljöer i beaktande i stadsplanering, planläggning och den regionala utvecklingen skapas högklassiga miljöer som fungerar som konkurrensfaktorer och höjer områdets värde genom att locka turister, nya invånare och privata

investeringar. Med hjälp av inkluderande planering kan man också öka invånarnas möjligheter att påverka och stärka mångfalden och demokratin.

Med hjälp av ovannämnda ingredienser i marknadsföringen och serviceinnehåll ökar tjänsterna inom turism- och restaurang- samt evenemangs-branschen sin attraktionskraft samt förmåga att behålla sin popularitet och charm. Kanske är det just inom turismen som man bäst insett innehållet i kulturarven och deras betydelse? År 2016 intresserade sig 61 procent av de utländska turisterna för kulturarv och besökte sådana. I Eurobarometern 2017 bedömde 68 procent av respondenterna att kulturarv kan påverka deras val av resmål. I Finland visade Kulturarvsbarometern 2021 att 80 procent av respondenterna ville se kulturarv när de reser.

Det finns en del forskningsdata om kulturarvens ekonomiska effekter på regional nivå. I en undersökning som Vasa universitet genomfört för Finlands museiförbund 2013, uppskattades museernas effekt på regional nivå inklusive kumulativa effekter på upp till cirka 340–500 miljoner euro. Enligt undersökningarna kommer en mindre del av den ekonomiska vinsten tillbaka till de kulturella institutionerna, och en betydligt större del kanaliseras till övriga samhällsfunktioner, såsom turism- och restaurangbranschen.

Även om man insett kulturarvets potential inom näringslivet, har det inte ännu utnyttjats i tillräcklig grad. Genom att öka informationen om och dela fakta om kulturarvets ekonomiska roll och om hållbara sätt att utnyttja det på, bidrar man till att öka kulturarvets ekonomiska betydelse. För att detta kapital ska bibehålla sitt värde, bör man se till att förvalta och utveckla det. Till exempel är resurser som satsas på vård, underhåll och utveckling av kulturmiljöer samt verksamhetsförutsättningarna för museer och kulturarv investeringar som är nödvändiga för att kapitalet ska bibehålla sitt värde och öka sin produktivitet.

Riktlinjer för åtgärder

- Uppföljningen av kulturarvets effekter på ekonomin, sysselsättningen och den regionala attraktionskraften ska utvecklas.
- Hållbar turism som grundar sig på kulturarv och kulturmiljöer ska främjas.
- Värdet på detta kapital bibehålls genom att vårda och utveckla vårt kulturarv och våra kulturmiljöer.

Finansieringsgrunden för en ambitiös utveckling av kulturarvet har utvidgats och bevarandet av det tryggas med offentliga medel

I samhället fördelas ägarskapet till kulturarvet och ansvaret för dess underhåll och utveckling i stor utsträckning mellan kommuner, föreningar, stiftelser, företag och privatpersoner samt staten. Genom fullgörandet av de förpliktelser som sammanhänger med bevarandet av ett kulturarv kan ägaren bibehålla och utveckla värdet på det och skapa nya möjligheter att utnyttja det. Partnerskap mellan ovan nämnda aktörer kan bidra till främjandet av de positiva effekterna av kulturarvet utsträcks till olika sektorer i samhället.

Enligt kulturarvsbarometern (2021) som undersökt medborgarnas åsikter, anser 76 procent av respondenterna att offentliga medel ska användas för att skydda och vårda kulturarvet. Dessutom anser 58 procent att man även ska använda privata medel för dessa ändamål. 75 procent anser att staten ekonomiskt ska stödja dem som bevarar och vårdar kulturarvet.

Man upplever det således som berättigat att använda offentliga medel för att skydda och vårda kulturarvet. Staten har också i internationella fördrag förbundit sig att skydda kulturarvet. Det är således motiverat att

med offentliga medel trygga kostnaderna för skydd och vård av kulturarv som upplevs som värdefullt och betydelsefullt. Med offentliga medel tillhandahålls också de myndighets- och experttjänster som behövs samt stöds aktörer som tillhandahåller kulturarvstjänster inom den privata sektorn. Finansieringen av den offentliga sektorn stöds också av den indirekta nytta och de kostnadsbesparingar som investeringarna i kulturarvet medför. Även små understöd har konstaterats ha betydande återverkningar som fröfinansiering och incitament för investeringar.

Åtstramningarna i den offentliga ekonomin påverkar också utsikterna för finansieringen av kulturarvet. För att utnyttja och öka kulturarvets samhällliga och ekonomiska betydelse behövs en hållbar finansieringsgrund genom vilken man sörjer för förutsättningarna för bevarandet och en ambitiös utveckling av kulturarvet. Det är nödvändigt att uppmuntra och utveckla tilldelningen av resurser från den privata sektorn till omvårdnaden av kulturarvet genom konkurrensutsatt finansiering, partnerskap och via andra kanaler. Vid sidan av de traditionella finansieringsformerna och understöden utvecklas nya, sporrande finansieringsmetoder som främjar den offentliga och privata sektorns gemensamma ansvar för vårt gemensamma kulturarv. En ytterligare förutsättning är att det finns tillgång till aktuell information och kunskap om omvårdnad, bevarande och reparation av kulturarvet. För att öka den privata sektorns investeringar bör man också utreda till exempel utvecklingen av skattemässiga incitament.

Målet är att företagssektorn i högre grad än idag ska identifiera sitt samhällliga ansvar för kulturarvet. Med företagets samhällliga ansvar avses främjande av hållbar utveckling och ansvarsfull affärsverksamhet som beaktar verksamhetens inverkan på det omgivande samhället. Ansvarsfull verksamhet omfattar bland annat respekt för de mänskliga rättigheterna och bedömning av miljökonsekvenserna. När det gäller kulturarvet innebär det samhällliga ansvaret företagets ansvar för att vårda och upprätthålla det egna kulturarvet samt för att värdesätta vårt gemensamma immateriella och materiella kulturarv och vår gemensamma kulturmiljö i sin verksamhet. Ett välskött kulturarv är en betydande positiv resurs med tanke på företagets anseende och konkurrenskraft.

Riktlinjer för åtgärder

- Utvecklingen av de nuvarande finansieringsformerna och möjligheterna till nya incitament ska utredas (t.ex. skattemässiga metoder).
- Den privata sektorn har identifierat sitt samhällliga ansvar för kulturarvet.
- Förutsättningarna för att gemensamt skydda och bevara kulturarv som upplevs som värdefullt tryggas med offentliga medel.

Kulturarvet är en allt viktigare resurs för kreativ ekonomi och annan affärsverksamhet

Kreativ ekonomi är affärsverksamhet som uppstår genom kreativa branscher och kreativt kunnande och som utöver ekonomiskt värde även producerar bland annat kulturellt och socialt värde. Den kreativa ekonomins värdenätverk består av en komplicerad växelverkan mellan olika aktörer. Kulturarvets innehåll och tjänster samt kompetensen hos aktörerna inom kulturarvssektorn bör utnyttjas på ett mångsidigare och mer långsiktigt sätt i värdenätverken. Detta förutsätter en modellering av beroende- och interaktionsförhållandena och verksamhetsstrukturerna mellan aktörerna inom den privata, tredje och offentliga sektorn, fastställande av kompetens-, forsknings- och utvecklingsbehov, stärkande av samarbetet samt utveckling av förtjänstmodeller. Europeiska unionens olika finansieringsmöjligheter kan öppna möjligheter för utveckling av nya tjänster och internationalisering.

Tekniken erbjuder kulturbranschen inte bara möjligheter att utnyttja färdiga lösningar, utan också att aktivt producera nya. Aktörerna inom kulturarvssektorn kan till exempel delta i utvecklingen av teknologi med anknytning till artificiell intelligens eller virtuell och förstärkt verklighet samt pilotprojekt i anslutning till dessa genom att ställa sina informationsresurser och sitt kunnande till förfogande.

Digitaliseringen av kulturarv och konst kan erbjuda aktörerna inom kulturarvssektorn nya roller i de värdenätverk och ekosystem som utvecklas. I detta syfte bör man förbättra aktörernas kunnande när det gäller att samarbeta med företag och skapa tillfällen där företagen och kulturarvssektorn möts.

I fråga om kulturarv har man redan i cirka tjugo års tid digitaliserat innehåll, och de bildar helhet som i sig utgör en betydande samhällelig informationsresurs. I och med att innehåll har öppnats, har kulturarvet fått avsevärt mer synlighet och indirekta ekonomiska effekter. I framtiden uppskattas till exempel teknologin bli ett allt mer fast inslag i våra reseupplevelser, vilket öppnar upp möjligheterna att utveckla produkter som grundar sig på digitala kulturarv för resebranschen.

Digitala innehåll kan utnyttjas på många sätt. En mer omfattande användning av material för vilka upphovsrätten förvaltas av aktörer inom kulturarvssektorn ökar inkomsterna som kanaliseras till upphovsmännen. I samarbete med konstnärer och organisationer som representerar dem är det möjligt att vidareutveckla system som ökar tillgången till konst för alla användare och samtidigt tryggar tillbörliga ersättningar till upphovsmännen för användningen av verken. Samtidigt bör man utveckla digitala affärsverksamhetsmodeller för aktörerna inom kulturarvssektorn och öka deras inkomstgenerering med hjälp av digitala tjänster.

Riktlinjer för åtgärder

- Nya modeller för kulturarvsföretagande och ansvarsfull affärsverksamhet med utgångspunkt i kulturarv ska uppmuntras.
- Kommersiellt utnyttjande av uppgifter om kulturarvet och digitalt innehåll ska främjas, särskilt i utvecklingen av tjänster inom resebranschen och innovativ teknologi.
- Utvecklingen av partnerskap och skapandet av värdenätverk mellan aktörer inom kulturarvssektorn, företag samt forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamhet stöds.
- Aktörerna inom kulturarvssektorn uppmuntras att aktivt utnyttja Europeiska unionens finansieringsprogram och strukturfonder.

Kulturarvets särdrag och egenvärde respekteras i ekonomisk verksamhet

Ett bredare ekonomiskt utnyttjande av kulturarvet kommer att utöka kulturarvets användarbas. För att man i det kommersiella utnyttjandet av kulturarv ska kunna identifiera och beakta de värden och konnotationer det står för, är det nödvändigt att utvecklingen av verksamheten görs i partnerskap med aktörer inom kulturarvssektorn, som aktivt deltar i processen. Att de delar med sig av sitt kunnande och sin expertis bidrar till utvecklingen av hållbara kulturarvsbaserade produkter och tjänster.

Utgångspunkten för den ekonomiska verksamheten ska vara respekt för kulturarvet och att skydda det mot negativa följdverkningar. Detta har man inte alltid lyckats med. Till exempel i resebranschen förutsätter användningen av kulturarv noggrant och förutseende övervägande: å ena sidan ger resebranschen kulturarvet ny publik och nya inkomster, men å andra sidan orsakar turismen slitage eller kan på andra sätt utgöra ett hot mot bevarandet, värnandet och en rättvis förmedling av kulturarvet. Detta framhävs särskilt i åtgärder som gäller urfolkens kulturarv, där man ska respektera ursprungsfolkens rätt till sitt eget kulturarv och dess användning. De bästa sätten att försäkra sig om en hållbar turism är att stärka medvetenheten om hur man bedriver hållbar verksamhet samt kompetensutveckling och fortbildning. I Finland har sametinget år 2018 godkänt anvisningar till stöd för en etiskt hållbar samisk turism och gjort upp en vägledning för ansvarsfulla resenärer om samernas kultur och resor till samernas hembygdsområde.

Det har även förekommit att någon velat dra ekonomisk nytta av kulturarv i olagligt syfte. För att förebygga olaglig handel med kulturföremål är det vid sidan av tillståndsförfaranden och gränsövervakning särskilt viktigt att i samarbete med aktörer som bedriver handel med kulturföremål kunna utveckla etisk och

föregripande verksamhet samt förbinda sig att utreda föremålets och konstens bakgrund. Detta gäller till exempel arkeologiska samt konst- och kulturföremål som olagligt förts in från konfliktområden. Även den internationella näthandelns särdrag bör beaktas.

Riktlinjer för åtgärder

- Medvetenheten om att kulturarvets värden beaktas i den ekonomiska verksamheten ska ökas.
- Den etiska praxisen för handel med och förfaranden i anslutning till kulturföremål utvecklas i samarbete med olika aktörer.
- Ursprungsfolkens rättigheter när det gäller att använda och utnyttja kulturarvet ska skyddas och förutsättningarna för att genomföra dem ska stärkas.

6 Strategins samhälleliga och ekonomiska konsekvenser

6.1 Samhälleliga konsekvenser

Målet med kulturarvsstrategin är att möjligheterna och konsekvenserna i anslutning till kulturarvet ska identifieras bättre och mer heltäckande i samhället och inom olika förvaltningsområden. Genom att förverkliga strategins mål skulle man avsevärt öka rättvisan och demokratin i samhället samt allas rätt till kulturarv. För att målen ska uppnås krävs det att hela samhället bär ansvar för kulturarvet och för att bevara, skydda, dokumentera och vårda det.

I strategin granskas för första gången i Finland alla delområden av kulturarvet på ett övergripande sätt. De centrala temana i strategin är att främja hållbar utveckling, öka delaktigheten och identifiera mångfald. Strategin betonar betydelsen av kompetens, utbildning och forskning samt tillförlitlig information, och beskriver de ekonomiska möjligheterna och behoven i anslutning till kulturarvet.

Genom åtgärderna i strategin kan man påskynda övergången till en mer hållbar livsstil samt beredskapen för och begränsningen av klimatförändringens konsekvenser. Omsorgen om kulturarvskapitalet förutsätter att tillräckliga resurser tryggas för att skydda, vårda och bevara kulturarvet. Dessutom ska man sörja för att förvaltningen och lagstiftningen fungerar och är uppdaterad. Genom att utnyttja kulturarvet skapar man nya möjligheter för affärsverksamhet och ökar de positiva ekonomiska effekterna.

6.2 Ekonomiska konsekvenser

Utgångspunkten för kulturarvsstrategin är att kulturarvet är vårt gemensamma kapital, vars värde ska bevaras. Genom att investera i kulturarvet skapas positiva ekonomiska effekter och möjligheter för en kreativ ekonomi. Kulturarvet kan utnyttjas som en resurs för hållbar tillväxt och ansvarsfull affärsverksamhet.

Målet med strategin är att kulturarvets betydelse och möjligheter ska identifieras på bred front i samhället och att aktörer från olika sektorer ska delta i utvecklingen av det. Partnerskapen mellan kulturarvssektorn och den privata sektorn producerar ny affärsverksamhet och ekonomiskt mervärde. Kulturarvets sysselsättande och regionalekonomiska effekter är betydande.

Kulturarvet vårdas och upprätthålls av både den offentliga och den privata sektorn. Målet är att stärka företagens samhällsansvar för bevarandet av kulturarvet.

Avsikten är att de ekonomiska konsekvenserna ska bedömas noggrannare i samband med utarbetandet av genomförandeplanen. Om det inom ramen för statsfinanserna är möjligt att anvisa tilläggsresurser för genomförandet av strategin, kan uppnåendet av målen ske snabbare och effektivare.

Sådana åtgärder i strategin är:

- bevarande och upprätthållande av kulturarvet samt skydd av kulturregdom
- tryggnad av verksamhetsförutsättningarna för kulturarvssektorn
- utveckling av understödssystem och incitament för vård av kulturarvet (inkl. skattemetoder)
- främjande av digitaliseringen av kulturarvet och digitala tjänster
- främjande av kulturarvskompetens och kulturarvsfostran
- kunskapsbasen om kulturarvet stärks.

7 Genomförande och uppföljning av de centrala riktlinjerna

Under 2023 inleder undervisnings- och kulturministeriet utarbetandet av de målhelheter och riktlinjer för åtgärder som ska vidtas som ska ingå i planen för genomförande av kulturarvsstrategin. I planen presenteras på vilket sätt åtgärderna ska genomföras, ansvariga instanser, tidsplaner, kostnadseffekter och uppföljningen av dem. Planen för genomförandet ska utarbetas i samarbete med de centrala ministerierna och de intressentgrupper som ansvarar för genomförandet av åtgärderna. I anslutning till utarbetandet av planen avtalas om hur den ska uppdateras och följas upp.

Bilaga 1 Sammandrag av målen och åtgärdsriktlinjerna

Kulturarvet som eget och gemensamt

Allas rätt till kulturarvet förverkligas. Man arbetar aktivt för kulturarvet

- Allas rätt och möjligheter att på lika villkor delta i och påverka kulturarvet stöds. Särskilt tillgodoseendet av rättigheter som gäller minoriteters kulturarv stöds.
- Jämlikhetskompetensen hos aktörerna inom kulturarvssektorn ska stärkas.
- Tillgodoseendet av rättigheterna i anknäring till olika grupperas kulturarv följs upp under strategiperioden.
- Spänningar och konflikter i anslutning till kulturarv identifieras och analyseras. För att behandla dem skapas interaktiva och medlande verksamhetsmodeller.

Ett lagrat och skyddat kulturarv återspeglar ett mångsidigt samhälle

- Olika tillvägagångssätt utvecklas i dokumenteringen, lagringen och förmedlingen av vårt kulturellt diversifierade kulturarv.
- Kulturarvet används mångsidigt.
- Tillgången till och tillgången till och tillgängligheten för kulturarvstjänster och innehåll säkerställs i hela landet.
- Genom digital lagring och val av teknik säkerställs att kunskapen om vårt kulturarv bevaras samt att det är möjligt att använda det, tillgången till det och dess tillgänglighet även på lång sikt.

Kulturarvets breda samhällsliga betydelse har identifierats. Kulturarvet är en resurs som ökar allas välbefinnande

- Kulturarvsaktörerna inom den offentliga, den tredje och den privata sektorn samt vetenskapssamfundet utökar och delar kunskapen om kulturarvets samhällsliga inverkan.
- Genom sektorsövergripande samarbete ökar man kunskapen om kulturarvets inverkan på välbefinnandet och utvecklar verksamhetsmodeller för att utnyttja dem.
- Man sörjer för att de ekonomiska, administrativa och lagstiftningsmässiga verksamhetsförutsättningarna inom kulturarvssektorn är uppdaterade och utvecklas.
- Utöver det nationella utvecklingsarbetet gällande åtgärder för skydd av det materiella och immateriella kulturarvet samt kulturegendomen deltar man i internationellt samarbete inom kulturarvsbranschen genom viktiga sammanträden.

Kulturarvet, naturen och klimatförändringen

Kunskap och färdigheter om kulturarvet påskyndar övergången till en mer hållbar livsstil.

- Aktörerna inom kulturarvssektorn främjar en hållbar livsstil till exempel genom att i sin egen verksamhet utnyttja forskningsrön samt förmedla kunskaper och färdigheter om kulturarvet.
- Kunskap om olika grupperas kulturarv samt om etiska frågor i anslutning till det stärks.

Kulturmiljöer används och vårdas på ett hållbart sätt

- Metoder för att höja nyttjandegraden och underhållet för underutnyttjat byggnadsbestånd, särskilt i fråga om byggnadsarv, kartläggs.
- För befintliga byggnader utvecklas renoveringskoncept som beaktar byggnadens koldioxidnsålhet och särdrag samt den cirkulära ekonomin.

- Vården av och betydelsen av vårdbiotoper och andra kulturlandskap stärks.
- För att skydda det arkeologiska kulturarvet och bebyggda kulturmiljöer utvecklas en hållbar vård av objekten och uppföljning av klimatförändringens effekter.

Aktörerna inom kulturarvssektorn är vägvisare för koldioxidsnål och hållbar verksamhet

- Hållbarhetsperspektiven beaktas i kulturarvssektorns politiska åtgärder och finansieringsinstrument.
- Det utvecklas och tas i bruk indikatorer för kulturarvssektorn som mäter all verksamhets ekologiska, ekonomiska, sociala och kulturella hållbarhet.
- Aktörerna inom kulturarvssektorn inriktar målmedvetet sin verksamhet på att stärka hållbar utveckling och tar i bruk lösningar som beaktar anpassning till och begränsning av klimatförändringen samt cirkulär ekonomi.

Kulturarvsvärdena, naturvärdena och målen för ekologisk hållbarhet har samordnats

- Samarbetet mellan olika sektorer, t.ex. skyddet av natur- och kulturarvet, ska utökas, bland annat i fråga om gemensamma proaktiva planer och komplementariteten mellan informationsresurser.
- Tvärvetenskapliga forskningsprogram ska främjas.

Kulturarvsvärdena och de lösningar de erbjuder har beaktats i klimatpolitiken

- Kulturarvet inkluderas i planerna för begränsning av och anpassning till klimatförändringen.
- I planeringen av klimatpolitiska åtgärder bedöms konsekvenserna för kulturarvet.
- Klimatförändringens inverkan på det immateriella och materiella kulturarvet och på kulturmiljöer följs upp.
- De internationella åtgärderna och samarbetet för att värna om kulturarvet stärks i anslutning till klimatförändringen och hållbar utveckling.

Kulturarv, lärande, kompetens och forskning

Bildning, kompetens och samhällets förmåga att vårda och använda kulturarvet stärks med hjälp av kulturarvsfostran och livslångt lärande

- Kulturarvsfostrans betydelse i läroplansgrunderna, examensgrunderna och planerna för småbarnspedagogik samt hobbyverksamhet för barn och unga och i andra utvecklingsåtgärder på dessa områden ska stärkas.
- Livslångt lärande på eget initiativ stöds genom att öka möjligheterna för människor i alla åldrar att delta i olika kulturarvsaktiviteter och informellt lärande.
- Undervisningspersonalens pedagogiska kompetens i kulturarvsfostran ska utvecklas. Utvecklingen av pedagogiska material, metoder och verktyg i anslutning till kulturarvsfostran stöds.
- Hur bra innehållet i kulturarv och läromedel fungerar ihop utvecklas i samarbete med aktörer inom kulturarvssektorn.
- Samiska barns och ungas möjligheter att lära sig om sitt eget kulturarv stärks.

Kompetensen hos yrkespersoner inom kulturarvssektorn motsvarar på ett mångsidigt sätt sektorns och samhällets föränderliga behov

- Kompetensbehoven inom kulturarvssektorn utreds och prognostiseringen av kompetensbehoven utvecklas.
- Kompetensen och utbildningen utvecklas så att de motsvarar såväl sektorns egna som samhällets föränderliga behov samt stöder bildning och kreativitet.

- Identifiering och erkännande av kulturarvskompetens ska främjas. Sysselsättningsmöjligheterna för kulturarvsexperter och utnyttjandet av kulturarvskompetens ska främjas.

Kulturarvsforskningen är mångvetenskaplig och internationell och dess resultat utnyttjas i stor utsträckning

- Resurserna för grundforskning i kulturarvet ska tryggas och förutsättningarna för tillämpad forskning stödas. Satsningar görs på mångvetenskaplighet och internationalism.
- Det omfattande utnyttjandet av forskningen och kunskaperna om kulturarvet samt forskningens synlighet ska stärkas. Forskare inom området uppmuntras till aktivt deltagande i samhällsdebatten och samhällsengagemang.

Kunskapen om kulturarvet är omfattande, aktuell, kompatibel och används i stor utsträckning

- Kulturarvsaktörernas möjligheter till digitalisering ska stärkas.
- Man säkerställer ett långsiktigt och permanent bevarande, tillgången till, tillgängligheten för och möjligheterna att utnyttja centrala nationella digitala kulturarvssamlingar.
- Samarbetet mellan högskolorna, forskningsinstituterna och aktörerna inom kulturarvssektorn ska stödas.
- Kunskapen om kulturarvet delas och utnyttjas aktivt. Man sörjer för utvecklingen av kunskapsunderlaget och informationens kompatibilitet.

Kulturarvet och ekonomin – hållbart och kreativt

Kulturarvet identifieras som samhällets gemensamma kapital

- Uppföljningen av kulturarvets effekter på ekonomi, sysselsättning och regional attraktionskraft kommer att utvecklas.
- Hållbar turism som grundar sig på kulturarvet och kulturmiljöerna främjas.
- Kapitalets värde upprätthålls då man vårdar och utvecklar kulturarvet och kulturmiljön.

Finansieringsgrunden för en ambitiös utveckling av kulturarvet har utvidgats och bevarandet av det tryggas med offentliga medel

- Utvecklingen av de nuvarande finansieringsformerna och möjligheterna till nya incitament ska utredas (t.ex. skattemässiga metoder).
- Inom den privata sektorn har man identifierat det samhälleliga ansvaret för kulturarvet.
- Med offentliga medel tryggas förutsättningarna för att skydda och bevara det kulturarv som gemensamt upplevs som värdefullt.

Kulturarvet är en allt viktigare resurs för den kreativa ekonomin och annan affärsverksamhet

- Nya modeller för kulturarvsföretagande och ansvarsfull affärsverksamhet med utgångspunkt i kulturarvet ska uppmuntras.
- Kommersiellt utnyttjande av information om kulturarvet och digitalt innehåll ska främjas, särskilt i utvecklingen av tjänster inom resebranschen och innovativ teknologi.
- Utvecklingen av partnerskap och skapandet av värdenätverk mellan aktörer inom kulturarvssektorn, företag samt forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamhet stöds.
- Aktörerna inom kulturarvssektorn uppmuntras att aktivt utnyttja Europeiska unionens finansieringsprogram och strukturfonder.

Kulturarvets särdrag och egenvärde respekteras i den ekonomiska verksamheten

- Medvetenheten om att kulturarvets värden beaktas i den ekonomiska verksamheten ska ökas.

- Den etiska praxisen för handel med och förfaranden i anslutning till kulturföremål utvecklas i samarbete med olika aktörer.
- Ursprungsfolkens rättigheter när det gäller att använda och utnyttja kulturarvet ska skyddas och förutsättningarna för tillgodoseendet av rättigheterna ska stärkas.

Bilaga 2 Förteckning över central lagstiftning som rör kulturarvet

- Enligt 20 § 1 mom. i **grundlagen** (731/1999) bär var och en ansvar för naturen och dess mångfald samt för miljön och kulturarvet. I 17 § 1 mom. i grundlagen stadgas att Finlands nationalspråk är finska och svenska. I grundlagen ingår även bestämmelser om Ålands självstyre (120) och om samernas autonomi 121 § 4 mom.).
- Enligt **självstyrelselagen för Åland** (1144/1991) har landskapet lagstiftningsbehörighet i ärenden som gäller bland annat byggnads- och planläggningsväsendet, grannelagsförhållanden, bostadsproduktion, natur- och miljövård, användning av naturen för rekreation, vattenrätt, fornminnen samt skydd av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och föremål i landskapet samt i vissa ärenden som gäller kultur, arkiv-, biblioteks- och museiväsendet.
- Enligt **sametinglagen** (974/1995) har samerna såsom ett urfolk, enligt vad som bestäms närmare i nämnda lag och annanstans i lag, kulturell autonomi inom sitt hembygdsområde i ärenden som angår deras språk och kultur. Enligt 5 § i lagen hör till sametinget ärenden som angår samernas språk och kultur samt deras ställning som urfolk samt att företräda samerna i de ärenden som hör till det (6 §).
- Syftet med **lagen om kommunernas kulturverksamhet** (166/2019) är att stödja människors möjligheter till kreativt uttryck och kreativ verksamhet samt till att skapa och uppleva kultur och konst, främja likvärdiga möjligheter för alla befolkningsgrupper och deras deltagande i kultur, konst och bildning, stärka befolkningens välfärd och hälsa samt delaktighet och gemenskap och skapa förutsättningar för utveckling av livskraften. Enligt 3 § 5 mom. i lagen är det kommunens uppgift att främja bevarandet och användningen av kulturarvet samt verksamhet som stöder och utvecklar den lokala identiteten.
- Syftet med **museilagen** (314/2019) är att upprätthålla och stärka individernas och samfundens förståelse för och delaktighet i kultur, historia och miljö, främja bevarandet av kultur- och naturarvet samt konsten för kommande generationer, främja gemenskap, kontinuitet och kulturell mångfald samt främja bildning, välfärd, jämlikhet och demokrati.
- Syftet med **lagen om allmänna bibliotek** (1492/2016) är att främja befolkningens jämlika möjligheter till bildning och kultur, tillgång till och användning av information, läskultur och mångsidig läskunnighet, möjligheter till livslångt lärande och kompetensutveckling samt aktivt medborgarskap, demokrati och yttrandefrihet. Utgångspunkten för uppnåendet av målet är gemenskap, pluralism och kulturell mångfald.
- I **arkivlagen** (831/1994) föreskrivs bland annat om organiseringen av arkivbildarnas arkivfunktion, vars syfte är att bevara det i det förflutna uppkomna och i dag uppkomna nationella kulturarvet i form av handlingar och andra upptagningar samt att hålla det tillgängligt för att tillgodose behovet av mångsidig information som förekommer i samhället.
- Syftet med **lagen om deponering och förvaring av kulturmaterial** (1433/2007) är att förvara trycksaker och upptagningar, nätmaterial, radio- och televisionsprogramutbud, filmer och upptagningar som gjorts tillgängliga för allmänheten i Finland för kommande generationer och göra dem tillgängliga för forskare och andra som behöver dem.
- **Lagen om fornminnen** (295/1963) skyddar alla fasta fornlämningar som fredade minnen av Finlands tidigare bosättning och historia, lösa fornföremål och vrakfynd. Lagen revideras som bäst.
- **Markanvändnings- och bygglagen** (132/1999) reglerar områdesanvändningen och byggandet. Lagen innehåller också bestämmelser om värnandet om kulturmiljön i anslutning till bl.a. de riksomfattande målen för områdesanvändningen, planläggningen och byggandet. Lagen revideras som bäst.
- **Lagen om skyddande av byggnadsarvet** (498/2010) tillämpas i regel på skyddande av byggnadsarvet utanför detaljplaneområden, om inte något annat föreskrivs.

- I **lagen om begränsning av utförseln av kulturföremål** (933/2016) föreskrivs om begränsning av utförseln av konstnärliga, historiska och arkeologiska kulturföremål i syfte att skydda nationalskatter som hör till det nationella kulturarvet.
- **Återlämnandet av olagligt exporterade kulturföremål** regleras av Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/60/EU om återlämnande av kulturföremål som olagligen förts bort från en medlemsstats territorium och om ändring av förordning (EU) nr 1024/2012 (omarbetning). Direktivet har verkställts i Finland genom lagen om återlämnande av kulturföremål som olagligt förts bort från territoriet för en medlemsstat i Europeiska unionen (1292/2015).

Dessutom hänför sig bland annat kyrkolagen (1054/1993), lagen om ortodoxa kyrkan (985/2006), språklagen (423/2003), universitetslagen (558/2009), ödemarkslagen (62/1991), naturvårdslagen (1096/1996), gruvlagen (621/2011) och vattenlagen (587/2011) till kulturarvet.

Bilaga 3 Förteckning över Europarådets och FN:s centrala kulturarvskonventioner och -åtgärder

- **Konventionen om skydd för byggnadskulturarvet i Europa** (FördrS 10/1992, den så kallade Granadakonventionen, 1985) förpliktar medlemsländerna att aktivt och målinriktat skydda byggnadsarvet. Detta innebär bl.a. att man identifierar, tryggar och katalogiserar de objekt som ska skyddas.
- Syftet med den **europiska konventionen om skydd för det arkeologiska arvet** (FördrS 26/1995, den så kallade Vallettakonventionen, 1992) är att skydda det arkeologiska kulturarvet som en källa till gemensamt minne för de europeiska länderna samt som material för historisk och vetenskaplig forskning.
- **Den europeiska konventionen för skydd av det audiovisuella arvet** (ETS 183, 2001) vägleder de länder som har ratificerat den att bevara och skydda sitt audiovisuella arv. Som bilaga till avtalet finns ett protokoll om skydd av televisionsproduktionen (ETS 184). Finland har inte ratificerat konventionen.
- Syftet med **Europarådets landskapskonvention** (FördrS 38/2021, den så kallade Florenskonventionen, 2000) är att främja skydd, vård och planering av landskapet samt att ordna europeiskt samarbete i frågor som gäller landskapet. Enligt konventionen påverkar landskapet uppkomsten av en lokal kultur och är en väsentlig del av Europas natur- och kulturarv.
- **Europarådets ramkonvention om kulturarvets samhällsliga värde** (FördrS 50/2018, den så kallade Farokonventionen) betonar kulturarvets mångfald och betydelse som en resurs för en hållbar ekonomisk och social utveckling.
- År 2017 öppnade Europarådet **konventionen om brott mot kulturell egendom** för undertecknande. Den tidigare så kallade Delfoi-konventionen från 1985 ratificerades endast av tre länder och har inte trätt i kraft.
- **Europarådets utvidgade delavtal om kulturleder** syftar med sin ledverksamhet bland annat till att öka medvetenheten om de europeiska värdena och det mångsidiga kulturarvet, stärka dialogen mellan kulturer samt utveckla kulturturism som främjar hållbar utveckling. Finland har varit medlem i delavtalet sedan 2018.
- Syftet med **Unescos konvention om skydd för världens kultur- och naturarv** (FördrS 19/1987, den s.k. världsarvskonventionen, 1972) är att med hjälp av samarbete mellan folken identifiera och trygga värdena hos världens viktigaste natur- och kulturarvsobjekt och bevara dem för kommande generationer.
- Målet med **Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet** (FördrS 47/2013, 2003) är att främja värnandet om det levande immateriella kulturarvet och öka medvetenheten om

betydelsen av det immateriella kulturarvet. Konventionen betonar förmedling av traditioner, kulturell mångfald och människors delaktighet i kulturarvet.

- **Unescos konvention och protokoll om skydd av kulturegendom vid väpnad konflikt** (FördrS 152/2004, den så kallade Haagkonventionen 1954) och det andra protokollet till konventionen (FördrS 152/2014, 1999). Avtalet syftar till att de krigförande parterna under en väpnad konflikt avhåller sig från att angripa kulturegendom och samtidigt freda objekt som betraktas som kulturegendom mot sådan militär verksamhet som skulle skada objekten eller rättfärdiga motpartens fientliga handlingar. Därför förutsätter avtalet att avtalsparterna redan i fredstid förbereder sig på att skydda kulturen och gör innehållet i avtalet känt bland sina medborgare och väpnade styrkor. De centrala reformerna i det andra protokollet till Haagkonventionen har att göra med att kulturegendom som är särskilt viktig för hela mänskligheten omfattas av det förstärkta skyddet i händelse av en väpnad konflikt.
- Målet med **Unescos konvention om skydd för kulturarvet under vatten** (2001) är att stärka skyddet av kulturarvet under vatten och medlemsländernas samarbete för att främja det. Konventionen har inte trätt i kraft i Finland.
- I **Unescos konvention om förbud mot och förhindrande av olovlig import, export och överföring av äganderätten till kulturföremål** (FördrS 92/1999, 1970) konstateras att kulturegendom är en av grundfaktorerna för bildning och nationell kultur, och vars verkliga värde endast kan förstås i ett sammanhang där man vet så mycket som möjligt om dess ursprung, historia och traditionella miljö. Därför är de stater som undertecknat avtalet skyldiga att skydda kulturegendom som finns inom deras territorium mot stöld och otillåten export.
- **Unidroitkonventionen om stulna eller olagligt exporterade kulturföremål** (FördrS 94/1999, 1995) innehåller detaljerade bestämmelser om återlämnande av stulna och olagligt exporterade kulturföremål och kompletterar Unescos konvention till den del den även i Finland har ansetts vara bristfällig.
- Målet med **Unescos konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar** (FördrS 17/2007, 2005) är att främja en gränsöverskridande fri och mångsidig rörlighet för kulturprodukter och -tjänster samt personer. De ledande principerna är mänskliga rättigheter, grundläggande friheter och staternas suveränitet.
- **Förenta nationernas deklaration om ursprungsfolkens rättigheter** skyddar och främjar ursprungsfolkens och deras individers rättigheter. Enligt artikel 31 har urfolken rätt att bevara, kontrollera, skydda och utveckla sitt kulturarv, sin traditionella kunskap och sina traditionella kulturuttryck samt uttrycken för sina kunskaper, tekniker och kulturer. Finland har undertecknat deklarationen.
- Unesco upprätthåller **Världsmminnesprogrammet**, vars mål är att underlätta skyddet av och tillgängligheten till mänsklighetens arkiv- och biblioteksarv samt öka medvetenheten om arkiv- och biblioteksarvets existens och betydelse.
- **Unescos Geopark-nätverk** består av unika geologiska objekt, så kallade geoparker. Nätverket delar erfarenheter och bästa praxis om undervisning i naturvetenskaper, skydd av det geologiska arvet, geoturism och hållbar utveckling.
- **Unescos program Människan och biosfären** innehåller biosfärområden som ska förbättra relationen mellan människan och hennes livsmiljö. Nätverket kring ett biosfärområde ska inom ramen för en hållbar samhällsutveckling leta efter lokala lösningar på globala hållbarhetsproblem.

Bilaga 4. Europeiska unionens handlingar som gäller kulturarv

- Kommissionens rekommendation om ett gemensamt europeiskt dataområde för kulturarv (EU/2021/1970)

- Kommissionens rekommendation om digitalisering av och tillgång via internet till kulturellt material och digitalt bevarande (2011/711/EU)
- Europaparlamentets och rådets rekommendation om filmbranschen och konkurrenskraften i därtill kopplade branscher (2005/865/EU)
- Rådets rekommendation om prioriterade åtgärder för att öka samarbetet på arkivområdet i Europa (2005/835/EU)

Bilaga 5. De nordiska kulturministrarnas uttalanden

- Konst och kultur som påskyndare av hållbar utveckling (3.11.2021)
- De nordiska kulturministrarnas uttalande om kulturarvet som en förutsättning för en trygg och fredlig utveckling i världen samt vikten av att bekämpa olaglig handel med kulturföremål (30.11.2019)
- Declaration by the Nordic Ministers of Culture on Promoting Diversity of Cultural Expressions and Artistic Freedom in a Digital Age (2.5.2018)
- Förstörelse av kulturarvet i Irak och Syrien – ett nordiskt initiativ för att förhindra olaglig handel med kulturföremål (12.5.2015)

Bilaga 6. Strategiska riktlinjer för kulturarvet

År 2014 färdigställdes en kulturmiljöstrategi som för första gången drog upp riktlinjer för kulturmiljösektorns verksamhet på riksnivå. Målet med strategin var att öka förståelsen för de möjligheter som kulturmiljön medför, främja en god vård av kulturmiljön som en del av en hållbar utveckling samt betona medborgarverksamhetens betydelse. Enligt en bedömning som gjordes i slutet av strategiperioden 2020 hade kulturmiljöns betydelse och uppskattning ökat med hjälp av strategin. Strategin ansågs ha stött hållbar utveckling och tillgången till högklassig kulturmiljöinformation.

Finlands första världsarvsstrategi har godkänts för åren 2015–2025. Enligt strategins vision är Finland en ansvarsfull världsarvspåverkare vars världsarvsobjekt fungerar som modell för skydd, underhåll och presentation för andra. Livskraftiga miljöer är ett gemensamt världsarv för kommande generationer.

I det museipolitiska programmet som färdigställdes 2018 dras riktlinjer upp för museibranschens viktigaste framgångsfaktorer fram till 2030. Enligt programmet har museerna en viktig uppgift när det gäller att bygga upp ett kulturellt, socialt och ekologiskt hållbart samhälle och främja välfärden. Målet med programmet är att lyfta fram museerna som experter, partner och möjliggörare.

Det arkitekturpolitiska programmet har godkänts för åren 2022–2035. Programmet betonar den byggda miljöns betydelse i vars och ens vardag, där även miljöns kulturarvsvärden spelar en viktig roll som en del av utvecklingen av hållbara livsmiljöer. Fostran och utbildning samt information och kommunikation är väsentliga för att hållbarhetsmålen ska uppnås. Programmet styr mot ett hållbart och kolneutralt byggande och betonar arkitekturens betydelse som källa till livskraft och internationell dragningskraft.

De vitala samhällsfunktionerna och grunderna för den övergripande säkerheten i det finländska samhället definieras i statsrådets principbeslut Säkerhetsstrategi för samhället från 2017. En av de vitala funktionerna är den mentala kristålligheten, som upprätthålls bland annat genom att se till de grundläggande kulturtjänsterna. En nations gemensamma värden byggs upp av en mångfald av olika kulturella identiteter, värderingar och kulturarv. När man upprätthåller kulturtjänster och skyddar kulturegendomen stödjer man uppbyggnaden av en kulturell identitet.

Dessutom har kulturarvet en central roll bland annat i färdplanen för den nationella utvecklingen av kulturturismen och i Finlands evangelisk-lutherska kyrkas kulturarvsstrategi som sträcker sig fram till 2024. I statsrådets principbeslut om statens fastighetsstrategi 2030 finns riktlinjer för skötseln av kulturegendom som är i statens fastighetsinnehavares besittning. Den nationella strategin för rekreationsanvändning av naturen 2030 identifierar också kulturarvet. Målet med nationalspråksstrategin som färdigställdes 2021 är att säkerställa att det även i fortsättningen finns två levande nationalspråk i Finland. I statsrådets redogörelse Finlands digitala kompass från 2022 identifieras den roll Finlands långsiktiga förvaring av kulturarv och vetenskapligt material och information har för säkerställandet av mänsklighetens minne som en grund för den digitala bildningen.

Bilaga 7. Europeisk, nordisk och internationell kulturarvspolitik

Europeiska unionen

Europeiska unionen respekterar rikedomerna och mångfalden i sina kulturer och språk, samt värnar om och utvecklar Europeiska unionens kulturarv. Medlemsländerna har dock lagstiftningsbehörighet i frågor som gäller kultur och kulturarv. Ett undantag utgör ärenden som gäller export av kulturarv, vilket är kopplat till begränsningar av den fria rörligheten för varor.

Europeiska unionen har en rad åtgärder och initiativ som rör kulturarvet. Det nya europeiska kulturprogrammet från 2018, som också genomförs genom kulturarvsstrategin, ger en strategisk inriktning för samarbetet på kulturarvsområdet. I rådets arbetsplan för 2019–2024 fastställs de viktigaste åtgärderna och målen för de närmaste åren inom kulturområdet. EU:s åtgärder i anslutning till kulturarvet samlas i en europeisk ram för kulturarvet som omfattar åtgärder i anslutning till delaktighet, hållbarhet, skydd av det hotade kulturarvet, kompetens, forskning och innovationskapacitet samt internationella partnerskap.

Europeiska unionens råd har antagit flera slutsatser om kulturarvet under de senaste åren. I slutsatserna behandlas bland annat riskhantering inom kulturarvssektorn, integrering av kulturarvet, tillgång till digitalt kulturarv och inkluderande förvaltning av kulturarvet. I kommissionens rekommendationer har man bland annat tagit ställning till digitaliseringen och främjandet av kulturarvet. Åtgärdsförslag i anslutning till kulturarvet ingår också i de rapporter som utarbetats av arbetsgrupperna för EU:s öppna samordningsmetod (Open Method of Coordination).

Kulturarvets betydelse synliggörs till exempel av det europeiska kulturarvsmärket som beviljats objekt på olika håll i Europa och som Finland anslöt sig till 2018. Det gemensamma europeiska digitala biblioteket Europeana samlar material från europeiska bibliotek, arkiv och museer samt främjar deras tillgänglighet och användning.

Europarådet

Europarådet är en mellanstatlig organisation med 47 medlemsstater som har till uppgift att främja mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatsprincipen. Här ses kulturen som ett centralt verktyg. Med hjälp av utbildning och kultur bygger man upp jämlikhet samt skapar och stärker samsamarbetsstrukturer som överskrider samhällsliga gränser.

Utöver konventionerna om kulturarvet godkändes i Europarådet 2017 den europeiska kulturarvsstrategin (Strategi21). Strategin har tre huvudperspektiv: det sociala perspektivet, den regionala och ekonomiska utvecklingen samt kunskap och fostran. Varje land kan utnyttja och verkställa strategin på det sätt det väljer. Strategin ger vid sidan av riktlinjerna goda exempel från olika delar av Europa.

Europarådets och Europeiska unionens gemensamma program Europeiska kulturmiljödagar (European Heritage Days) erbjuder årligen miljontals människor möjlighet att bekanta sig med det europeiska kulturarvet.

Europarådets kulturleds verksamhet har konstaterats vara en fungerande form för att förverkliga rådets gemensamma värderingar och mål. Med hjälp av kulturlederna kan medborgarna lära sig att djupare uppskatta sin historia och sitt kulturarv.

De nordiska länderna

Den svenska regeringens proposition om kulturarvspolitiken är från 2016. Centrala värden i kulturarvet är minne, kompetens och bildning; att skapa identiteter och gemenskaper samt att bygga upp ett hållbart samhälle. Dessa värden borde inkluderas i hela samhället. Förverkligandet av värderingarna förutsätter att kulturarvet ses som en gemensam angelägenhet för alla; den offentliga debatten om kulturarvet är mer omfattande och djupare samt att man främjar gemensam utveckling och engagemang i kulturarvet.

I Norge har kulturarvet inte granskats som en helhet under de senaste åren. År 2021 presenterade regeringen en rapport som drar upp riktlinjerna för museipolitiken i Norge fram till 2050. I rapporten betonas museernas roll som en del av demokratin och yttrandefriheten. Riktlinjerna för kulturmiljöpolitiken är från 2020. Var och en ska ha möjlighet att vara med och ta ansvar för kulturmiljön. Kulturmiljön främjar hållbar utveckling. Kulturmiljöns mångfald tryggas som grund för kunskap, upplevelse och användning. Enligt den nationella biblioteksstrategin 2020–2023 är biblioteken demokratiska hus.

Islands första nationella kulturpolitiska program från 2013 granskar konsten och kulturarvet tillsammans. Hörnstenarna i den nationella kulturpolitiken är: kreativt arbete och deltagande i kulturlivet; lätt tillgång till konst och kulturarv; samarbete mellan förvaltning och samfund och individer som är verksamma inom kultur; barns och ungas deltagande i kulturlivet.

Främjandet av genomförandet av den nordiska samekonventionen fortsätter.

Förenta Nationerna

De viktigaste FN-organen och underorganen som är relevanta för kulturarvet är Unesco, FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur, och WIPO, Världsorganisationen för intellektuell äganderätt.

Unescos kärnuppgift som en specialorganisation under FN är att upprätthålla fred och säkerhet samt att främja de mänskliga rättigheterna och en hållbar utveckling genom utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation. När det gäller kultur är Unescos mål att skydda världens kultur- och naturarv och det immateriella kulturarvet samt att främja kulturell mångfald, de kreativa branscherna och en interkulturell dialog. Finland genomför aktivt Unescos avtal, rekommendationer och deklARATIONER som Finland har förbundit sig till.

Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten WIPO samordnar det mellanstatliga samarbetet för att främja det internationella systemet för den intellektuella äganderätten. Den immateriella äganderätten skyddar människans kreativitet, uppfinningar och konst. De viktigaste huvudområdena är industriella rättigheter, upphovsrätt och närstående rättigheter.

Världshälsoorganisationen WHO har en ledande roll inom det normativa arbetet inom samt utvecklingen och samordningen av den globala hälsopolitiken. Organisationen har utarbetat en strategi för traditionell läkekonst (Traditional Medicine Strategy) där medlemsländerna uppmanas att i tillämpliga delar integrera traditionell läkekonst med den offentliga sjukvården, särskilt inom bashälsovården.